

Høringsnotat om endringer i NIM-loven, EOS-kontrolløven og lov om Stortingets ombudsnemnd for Forsvaret

08.03.2022

Innhold

1	Innledning.....	2
2	Nærmere om bakgrunnen for lovforslagene	2
3	Forslag til endringer i NIM-loven.....	3
3.1	Lovens og institusjonens tittel.....	3
3.2	Regulering i lov og instruks.....	4
3.3	Meldinger til Stortinget	6
3.4	Ansettelse av direktør	7
3.5	Personalreglement	10
3.6	Behandling av personopplysninger	10
3.7	Forholdet til sikkerhetsloven.....	12
4	Forslag til endringer i EOS-kontrolløven	14
4.1	Innledning.....	14
4.2	Stortingets adgang til å fastsette utfyllende bestemmelser til loven	15
4.3	Endret funksjonstid for EOS-utvalgets medlemmer.....	15
4.4	Leder for EOS-utvalgets sekretariat	16
4.5	Personalreglement	16
4.6	Økonomiforvaltning	16
4.7	Behandling av personopplysninger	17
5	Forslag til endringer i lov om Stortingets ombudsnemnd for Forsvaret.....	21
5.1	Innledning.....	21
5.2	Lovens bestemmelser om dokumentoffentlighet.....	21
6	Økonomiske og administrative konsekvenser	22
7	Merknader til lovforslagene	23
7.1	NIM-loven.....	23
7.2	EOS-kontrolløven.....	28
7.3	Lov om Stortingets ombudsnemnd for Forsvaret	29
8	Forslag til lovendringer.....	30

1 Innledning

Stortinget behandlet i mai 2021 kontroll- og konstitusjonskomiteens innstilling om deler av rapporten fra utvalget til å utrede Stortingets kontrollfunksjon, jf. Dokument 21 (2020–2021) og Innst. 392 S (2020–2021) fra kontroll- og konstitusjonskomiteen, og justiskomiteens innstilling knyttet til Rapport til Stortinget om Evaluering av Norges institusjon for menneskerettigheter (NIM), jf. Dokument 19 (2020–2021) og Innst. 426 S (2020–2021). Stortinget vedtok ved behandlingen av de to innstillingene at presidentskapet skulle komme tilbake med de nødvendige forslag til lovendringer, som oppfølging av komiteenes merknader i innstillingene.

I notatet her legges det som en oppfølging av Stortingets vedtak fram forslag til endringer i lov 22. mai 2015 nr. 33 om Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter (heretter også omtalt som NIM-loven) og i lov 3. februar 1995 nr. 7 om kontroll med etterretnings-, overvåkings- og sikkerhetstjeneste (EOS-kontrollloven).

Stortinget vedtok også våren 2021 ny lov om sivilombudet (sivilombudsloven), jf. Innst. 409 L (2020–2021) og Dokument 21 (2020–2021) kapittel 10, og ny lov om Stortingets ombudsnemnd for Forsvaret, jf. Innst. 506 L (2020–2021) og Dokument 21 (2020–2021) kapittel 11. I denne forbindelse ble en rekke tidligere bestemmelser om de to organene gjennomgått og modernisert, og det ble i de nye lovene tatt inn nye bestemmelser blant annet om behandling av personopplysninger og forholdet til sikkerhetsloven. I høringsnotatet her er det foreslått at enkelte bestemmelser i NIM-loven og EOS-kontrollloven endres etter mønster av de bestemmelser som Stortinget nylig har vedtatt for sivilombudet og Stortingets ombudsnemnd for Forsvaret. I både NIM-loven og EOS-kontrollloven foreslås det tatt inn nye bestemmelser om behandling av personopplysninger, og i NIM-loven foreslås det tatt inn en egen bestemmelse om forholdet til sikkerhetsloven.

I notatet foreslås det videre enkelte justeringer i lov 18. juni 2021 nr. 115 om Stortingets ombudsnemnd for Forsvaret, som trådte i kraft 1. oktober 2021, av mer lovteknisk karakter.

2 Nærmere om bakgrunnen for lovforslagene

Utvalget til å utrede Stortingets kontrollfunksjon (Harberg-utvalget) avga sin rapport til Stortingets presidentskap 1. februar 2021, jf. Dokument 21 (2020–2021). Som en del av mandatet ble utvalget bedt om å vurdere organenes organisatoriske og administrative tilknytning til Stortinget, herunder i hvilken grad Stortingets presidentskap og Stortingets administrasjon skal ivareta administrative og styringsmessige funksjoner for organene, og om det bør fastsattes generelle prinsipper for hvordan organene bør organiseres.

Rapportens kapittel 6 omhandler Stortingets eksterne organer, og ble (med unntak av punkt 6.10) behandlet av kontroll- og konstitusjonskomiteen i Innst. 392 S (2020–2021). I tråd med komiteens tilråding fattet Stortinget 18. mai 2021 følgende vedtak:

«Stortinget ber presidentskapet om å følgja opp naudsynte lovendringar på bakgrunn av utvalet sine forslag og komiteen sine føringar i denne innstillinga.»

Stortinget vedtok 19. juni 2014 å opprette en ny nasjonal institusjon for menneskerettigheter (Norges institusjon for menneskerettigheter, NIM). Ved opprettelsen av NIM ble det forutsatt at institusjonen skulle evalueres etter fire års drift. Høsten 2020 foretok Agenda Kaupang, på oppdrag fra Stortinget, en evaluering av Norges institusjon for menneskerettigheter. Rapporten ble overlevert Stortingets presidentskap 18. desember 2020, jf. Dokument 19 (2020–2021). På

grunnlag av Innst. 426 S (2020–2021) fra justiskomiteen fattet Stortinget 25. mai 2021 følgende vedtak:

«Stortinget ber presidentskapet fremme forslag om endring i NIM-loven § 7 slik at styret ansetter og avsetter direktøren.

Dokument 19 (2020–2021) – Rapport til Stortinget om Evaluering av Norges institusjon for menneskerettigheter (NIM) – vedlegges protokollen.»

I dette notatet legges det fram forslag til lovendringer som en oppfølging av Stortingets tidligere vedtak. I tillegg til de lovendringene som Stortinget tidligere spesifikt har drøftet, anses det formålstjenlig å foreslå noen ytterligere justeringer av NIM-loven, samt enkelte endringer i EOS-kontrolloven og lov om Stortingets ombudsnemnd for Forsvaret.

Lovendringene som foreslås, er i hovedsak følgende:

Endringer i NIM-loven:

- ◆ Institusjonens navn endres formelt til Norges institusjon for menneskerettigheter
- ◆ Det fastsettes at institusjonens direktør oppnevnes av styret og, som en følge av dette, at bestemmelser om forholdet mellom styre og direktør justeres
- ◆ Adgang til ny åremålsoppevning av direktør for ytterligere en periode på seks år
- ◆ Justering av bestemmelsen om adgang til gjenoppnevning av styremedlemmer
- ◆ NIM-instruksen oppheves og integreres i NIM-loven
- ◆ Endringer i bestemmelsen om personalreglement
- ◆ Ny bestemmelse om økonomireglement
- ◆ Bestemmelse om adgang for NIM til å avgi særskilt melding til Stortinget
- ◆ Ny bestemmelse om behandling av personopplysningsloven
- ◆ Ny bestemmelse om forholdet til sikkerhetsloven

Endringer i EOS-kontrolloven:

- ◆ Endret utforming av bestemmelsen som gir Stortinget adgang til å fastsette utfyllende bestemmelser innenfor rammen av loven
- ◆ Oppnevningstiden for utvalgets medlemmer reduseres
- ◆ Stillingen som leder av utvalgets sekretariat omgjøres til åremålsstilling
- ◆ Endringer i bestemmelsen om personalreglement
- ◆ Endringer i bestemmelsen om økonomireglement
- ◆ Ny bestemmelse om behandling av personopplysninger

Endringer i lov om Stortingets ombudsnemnd for Forsvaret:

- ◆ Justeringer av regler om dokumentoffentlighet

3 Forslag til endringer i NIM-loven

3.1 Lovens og institusjonens tittel

Stortinget vedtok 19. juni 2014 å opprette en ny nasjonal institusjon for menneskerettigheter, organisatorisk underlagt Stortinget, jf. Innst. 240 S (2013–2014). Institusjonen ble etablert ved lov 22. mai 2015 (NIM-loven) med tittelen «Lov om Norges nasjonale institusjon for

menneskerettigheter». Denne betegnelsen på institusjonen benyttes gjennomgående i loven og i fastsatt instruks, «Instruks om Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter» av 30. april 2015.

NIMs direktør tok høsten 2018 et initiativ overfor Stortingets administrasjon for å endre betegnelsen på institusjonen. I brev av 19. oktober 2018 ble det redegjort for at «Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter» ble ansett som et tungvint og lite intuitivt navn, som blant annet bidro til at institusjonen var vanskelig tilgjengelig for folk ved søk på internett, sosiale medier m.m. Det ble videre opplyst at NIMs styre hadde besluttet at institusjonen skulle hete «Norges institusjon for menneskerettigheter», under forutsetning av godkjenning fra Stortinget. En slik endring ble ikke ansett å være i strid med NIM-loven eller føringer i FNs prinsipper for nasjonale institusjoners status (Paris-prinsippene). Saken ble framlagt for presidentskapet, og på grunnlag av presidentskapets drøftelser svarte Stortingets administrasjon i brev 27. november 2018 til NIM blant annet at «institusjonen selv bør kunne fastsette og endre sin offisielle betegnelse [...] uten at Stortinget må samtykke til dette». Institusjonen endret deretter fra desember 2018 navn til «Norges institusjon for menneskerettigheter», og har siden operert med dette som sitt offisielle navn – både på institusjonens hjemmesider, i årsmeldingen til Stortinget og i øvrig korrespondanse med omverdenen. Norges institusjon for menneskerettigheter (med korttittel NIM) er i dag et innarbeidet navn som benyttes av institusjonen selv og aktørene som samhandler med den.

Det anses på denne bakgrunn formålstjenlig å endre lovens tittel og omtalen av institusjonen i lovteksten, slik at begrepsbruken i loven blir i samsvar med det som faktisk benyttes som det offisielle navnet på institusjonen. Samtidig foreslås «NIM-loven» som offisiell korttittel på loven. Som nevnt anses det å utelate ordet «nasjonal» fra institusjonens navn ikke å være i strid med Paris-prinsippene. Et flertall av de andre europeiske institusjonene som er medlemmer av det europeiske nettverket for nasjonale institusjoner (ENNHRI), har ikke «nasjonal institusjon» eller lignende som en del av det offisielle navnet på institusjonen. For ordens skyld foreslås det likevel å presisere innledningsvis i § 1 at loven etablerer en nasjonal institusjon for menneskerettigheter, for å forhindre uklarhet om tittelendringen er ment å innebære noe annet enn kun et navneskifte. I forlengelsen av dette foreslås det å endre institusjonens navn til «Norges institusjon for menneskerettigheter» alle steder i loven der det er relevant. «Den nasjonale institusjonen» foreslås gjennomgående erstattet med «Institusjonen» i lovteksten.

Det vises til lovforslaget § 1 samt forslag til endringer i øvrige bestemmelser hvor institusjonen nevnes.

3.2 Regulering i lov og instruks

Det følger av gjeldende NIM-lov § 2 at Stortinget fastsetter alminnelig instruks for virksomheten til den nasjonale institusjonen. «Instruks om Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter» ble vedtatt av Stortinget 30. april 2015 og trådte i kraft 1. juli 2015, jf. Innst. 217 S (2014–2015). Instruksen fastsetter nærmere bestemmelser om NIMs virksomhet. NIMs mandat og myndighet er fastsatt i NIM-loven, men også instruksen har nærmere bestemmelser om blant annet hovedprinsipper for virksomheten (§ 1), styret (§ 2), direktøren (§ 3), personalet (§ 4) og rådgivende utvalg (§ 6).

Spørsmålet om hvorvidt det er formålstjenlig at NIMs virksomhet reguleres i både lov og instruks, er drøftet både i rapporten fra utvalget til å utrede Stortingets kontrollfunksjon (Dokument 21 (2020–2021)) og i rapporten om evaluering av NIM (Dokument 19 (2020–2021)). I

Dokument 21 (2020–2021) uttales det at utvalget prinsipielt synes det er uheldig at virksomheten til Stortingets eksterne organer er regulert i instruks i tillegg til lov. Alle organets funksjoner og mandat bør etter utvalgets syn følge direkte av loven. Helt unntaksvis kan instruks benyttes, og da kun slik at det er tale om regulering av virksomheten for praktiske formål. Kontroll- og konstitusjonskomiteen uttaler følgende om dette i Innst. 392 S (2020–2021) på s. 10, venstre spalte:

«Komiteen støtter utvalet si oppfatning om at Stortingets presidentskap må ha ansvaret for gjennomgangen av lovendringer som kan eller bør få konsekvenser for Stortingets eksterne organ. Det er i prinsippet uheldig at verksemda i organa er regulert i instruks i tillegg til lov.»

I rapporten fra Agenda Kaupang om evaluering av NIM, Dokument 19 (2020–2021), er spørsmålet også drøftet, og det konkluderes her blant annet på følgende måte i punkt 6.1.2:

«Vår vurdering er at spørsmålet neppe har stor betydning for måloppnåelsen.

Vi vurderer at det er behov for både lov og instruks selv om det i dag er stort sammenfall i innhold. Loven er lite kjent og selv om demokratiske hensyn og lovtekniske hensyn kan tale for at regler i stor grad bør stå i selve loven, mener vi at det er viktigere at de prinsipielle spørsmål får en klar regulering i NIM-loven. Å øke omfanget og tekstmengden i NIM-loven er ikke uproblematisk.

Etter vårt syn er det flere prinsipielle spørsmål som bør reguleres i NIM-loven, bl.a. styresammensetningen, faglig uavhengighet og ansvaret til henholdsvis styret og NIM (direktør).»

Justiskomiteens flertall viser i Innst. 426 S (2020–2021) på s. 5 til enkelte utdrag av evalueringsrapporten og uttaler at de er enige i vurderingene som framkommer i rapporten. Dette omfatter henvisning til rapportens konklusjon når det gjelder spørsmålet om behov for både lov og instruks. Spørsmålet er imidlertid ikke drøftet konkret eller omtalt nærmere i komiteens merknader.

Det foreslås i dette notatet at NIMs virksomhet i sin helhet skal reguleres i lov, og at gjeldende instruks oppheves. Begrunnelsen for dette er at det i stor grad er sammenfall og delvis overlapp mellom reguleringene i gjeldende NIM-lov og -instruks, og at regulering i instruks i tillegg til lov derfor synes overflødig – særlig sett i lys av at loven nå foreslås endret slik at styret skal oppnevne institusjonens direktør, samt at institusjonen selv skal fastsette personalreglement. En slik regulering av institusjonens myndighet og oppgaver bør framkomme direkte av loven, både for å tydeliggjøre hvilken kompetanse som tilligger styret, og for å sikre forutberegnelighet. Det vises videre til at tidligere ordninger med regulering både gjennom lov og instruks nå er avviklet for sivilombudet, jf. Innst. 409 L (2020–2021), og for EOS-utvalget, jf. Innst. 431 L (2016–2017). Tidligere instruks for Stortingets ombudsmannsnemnd for Forsvaret er erstattet med en ny lov om Stortingets ombudsnemnd for Forsvaret, jf. Innst. 506 L (2020–2021). Det vurderes dermed at ved å oppheve NIM-instruksen oppnås det bedre samsvar og en mer ensartet tilnærming i reguleringen av Stortingets eksterne organer.

Som et resultat av at NIM-instruks foreslås opphevet, foreslås det at enkelte av bestemmelsene i gjeldende instruks tas inn i NIM-loven – dels uendret og dels med noe justert ordlyd. Dette er omtalt nærmere under merknadene til de enkelte lovbestemmelsene nedenfor, jf. punkt 7.1. En slik omredigering medfører likevel ikke en vesentlig økning av den samlede

tekstmengden, og NIM-loven vil dermed fremdeles framstå som relativt kortfattet og brukervennlig.

Det foreslås samtidig å åpne for at Stortinget kan fastsette «bestemmelser» om institusjonens virksomhet, jf. forslag til ny § 3 femte ledd. Selv om det nå foreslås å overføre relevante bestemmelser i gjeldende instruks til NIM-loven, så anses det hensiktsmessig at Stortinget gis mulighet til å fastsette utfyllende, generelle bestemmelser til loven ved alminnelig stortingsvedtak – dersom det skulle anses nødvendig på et senere tidspunkt. En slik delegering av myndighet til Stortinget i plenum er en parallell til den myndighet som vanligvis gis regjeringen/forvaltningen til å fastsette forskrifter, og samsvarer med tilsvarende hjemler for å kunne gi utfyllende bestemmelser i sivilombudsloven og lov om Stortingets ombudsnemnd for Forsvaret. Begrepet «instruks» er erstattet med «bestemmelser», da dette kan gi uheldige assosiasjoner, særlig sett i lys av NIMs uavhengighet fra Stortinget. Det vises i den forbindelse også til drøftelse av dette i forarbeidene til ny sivilombudslov i Dokument 21 (2020–2021), hvor det i punkt 10.8.4 gis uttrykk for at begrepet «instruks» bør erstattes av «bestemmelser»:

«Begrepet 'instruks' kan gi uheldige assosiasjoner i retning av at det ikke bare dreier seg om generell regulering, men også om mer spesifikke pålegg mv. som kan gripe inn i utøvelsen av ombudsvervet. Betegnelser som mer presist gir uttrykk for hva den utfyllende reguleringen kan gå ut på, er 'bestemmelser' eller 'regler'. Til sammenligning er regelverket som trådte i kraft 1. januar 2020 om sikkerhetslovens anvendelse for Stortingets administrasjon, benevnt som 'Bestemmelser om sikkerhetslovens anvendelse for Stortingets administrasjon'. Begrepet 'forskrift' har klare assosiasjoner til utfyllende regelverk som fastsettes av forvaltningen i medhold av lov, og det fremstår derfor ikke som naturlig at denne betegnelsen brukes for å beskrive generelle bestemmelser fastsatt av Stortinget i medhold av lov. Begrepet 'bestemmelser' fremstår som best egnet til å ivareta de forannevnte hensynene.»

En slik tilnærming er lagt til grunn for utformingen av forslaget til § 2 nytt femte ledd. Det vises i den sammenheng også til uttalelsene i Dokument 21 (2020–2021) om at denne myndigheten er ment å omfatte regulering av virksomheten for praktiske formål – ikke institusjonens mandat eller oppgaver som sådan, jf. Dokument 21 (2020–2021) punkt 10.8.4. Det presiseres derfor at slike generelle bestemmelser gitt ved alminnelig stortingsvedtak forutsettes å være en utfylling av NIM-lovens bestemmelser, og ikke kan gå ut over dette.

Det vises til lovforslaget til § 2 nytt femte ledd.

3.3 Meldinger til Stortinget

Gjeldende NIM-lov § 11 slår fast at NIM skal avgi årlig melding til Stortinget om institusjonens virksomhet og utviklingen av menneskerettighetssituasjonen i Norge. Det har i forlengelsen av dette blitt reist spørsmål om hvorvidt NIM også har mulighet til å avgi særskilte meldinger til Stortinget, i tillegg til årsmeldingen. Dette er ikke uttrykkelig regulert i gjeldende lov eller instruks. Utvalget til å utrede Stortingets kontrollfunksjon uttaler følgende om dette i Dokument 21 (2020–2021) punkt 6.10:

«Samtlige av de eksterne organene avgir årlige meldinger til Stortinget, som gir grunnlag for Stortingets egen kontroll. Med unntak av NIM har de eksterne organene også plikt eller adgang til å levere særskilte meldinger eller rapporter til Stortinget. Utvalget mener at også NIM bør ha en adgang til å avgi særskilte meldinger. Utvalget mener at det ikke er behov for å lovfeste

denne adgangen nærmere hva gjelder NIM. Det følger av organets mandat at det må ha anledning til å varsle Stortinget dersom det oppdager noe av alvorlig karakter.»

Denne delen av utvalgets rapport ble behandlet og fulgt opp av Stortingets presidentskap i Innst. 651 S (2020–2021). I innstillingen punkt 3.3.1 uttalte presidentskapet følgende:

«Når det gjelder NIMs rapportering til Stortinget, jf. utvalgets rapport punkt 6.10 første avsnitt, mener presidentskapet at gjeldende ordning, hvor institusjonen kun avgir en årlig melding til Stortinget, bør videreføres. Dette følger også av gjeldende formuleringer i NIM-loven § 11.»

I lys av at det nå foreslås flere endringer i NIM-loven, anses det likevel naturlig å vurdere formuleringene i gjeldende lov på nytt. NIM har også tatt til orde for at institusjonen skal ha mulighet til å avgi særskilte meldinger, noe som blant annet er uttrykt i brev fra NIMs direktør til Stortingets presidentskap 18. oktober 2021. Det argumenteres her blant annet for at dette er en adgang NIM har i kraft av sin rolle, og at denne muligheten kan anvendes dersom NIM ser det nødvendig for å ivareta sitt mandat om å fremme og sikre menneskerettighetene i Norge.

Det foreslås i dette notatet at det skal framkomme av loven at NIM – på lik linje med de øvrige eksterne organene – har mulighet til å avgi særlige meldinger. Det bemerkes likevel i den sammenheng at slike særlige meldinger i hovedsak vil være aktuelle dersom institusjonen avdekker forhold av en slik karakter at det anses påkrevd at Stortinget varsles om dette utenom eller i tillegg til den årlige meldingen. Dette synes også å være forutsatt av utvalget til å utrede Stortingets kontrollfunksjon. Det uttales her at særskilt melding fra et eksternt organ er aktuelt dersom «det oppdager noe av alvorlig karakter». Det legges derfor til grunn at det normalt kun unntaksvis vil være aktuelt at NIM avgir slik særlig melding, og at institusjonenes rapportering til Stortinget fremdeles som hovedregel skal skje gjennom den faste årsmeldingen.

Det foreslås på denne bakgrunn en bestemmelse om særskilt melding i ny § 3 tredje ledd. Det vises til lovforslaget.

3.4 Ansettelse av direktør

Det følger av gjeldende NIM-lov § 4 at NIM ledes av et styre og en direktør. I henhold til § 5 tredje ledd velger Stortinget styret, herunder leder og nestleder. NIM-loven § 7 slår videre fast at direktøren oppnevnes av Stortinget etter ekstern kunngjøring og innstilling fra Stortingets presidentskap. Direktøren oppnevnes for en periode på seks år uten adgang til gjenoppnevning.

Bakgrunnen for at Stortinget oppnevner både styre og direktør, er nærmere omtalt i Innst. 216 L (2014–2015). Det framgår her av punkt 4.3.3:

«Presidentskapet vil bemerke at den nasjonale institusjonens direktør vil få et mindre omfattende ansvar på grunnlag av den foreslåtte organisasjonsmodellen med et styre i ledelsen av institusjonen, enn det som var lagt til grunn i arbeidsgruppens rapport i Dokument 16 (2014–2015). Presidentskapet har vurdert om det bør være en oppgave for styret å ansette institusjonens direktør, men har kommet til at den administrative lederen for et organ under Stortinget bør oppnevnes av Stortinget. Presidentskapet peker på at dette også vil understreke direktørstillingens viktige posisjon. Presidentskapet foreslår på denne bakgrunn en videreføring i lovforslaget § 7 første ledd av arbeidsgruppens forslag om at den nasjonale institusjonens direktør skal oppnevnes av Stortinget etter ekstern kunngjøring og innstilling fra presidentskapet.

Presidentskapet vil gå bredt ut ved kunngjøring av stillingen. Søkerlisten vil i utgangspunktet være offentlig tilgjengelig, jf. prinsippet i offentlighetsloven § 25. Presidentskapet foreslår at det lovfestes at direktøren skal lede den daglige virksomheten ved institusjonen, og at det fastsettes i instruksen at direktøren har ansvaret for den daglige administrative, personalmessige og faglige ledelse av institusjonens virksomhet. Den overordnede strategien for virksomheten ved institusjonen fastsettes som nevnt av styret, og det vil være direktørens ansvar å organisere virksomheten i samsvar med dette. I forslag til instruks § 3 foreslås det fastsatt nærmere regler om direktørens oppgaver, jf. Innst. 217 S (2014–2015).»

I rapporten fra utvalget til å utrede Stortingets kontrollfunksjon uttales blant annet følgende når det gjelder ansettelse av direktør (administrativ leder), jf. Dokument 21 (2020–2021) punkt 6.8.2:

«Normalt vil et styre ansette administrativ leder, fordi en administrativ leder trenger tillit fra styret. Dersom styret ikke har mulighet for å avsette en administrativ leder som ikke følger lojalt opp styrets beslutninger, kan det føre til en ansvars-pulverisering. Det at styret har tillit til administrativ leder, er en stor styrke for organisasjonen som kan gå tapt dersom administrativ leder ansettes av noen andre. Utvalget er derfor av den oppfatning at det bør være det kollegiale organet som ansetter sin nærmeste medarbeider, og at det kollegiale organet står til ansvar overfor Stortinget for organets virksomhet.

Utvalget mener at stillingene som administrativ leder bør være åremålsstillinger. Det vises til at åremålsstillinger i staten for øvrig er på seks år, med mulighet for to perioder, det vil si maksimalt tolv år. Utvalget foreslår at alle de organer utvalget nå gjennomgår, har en administrativ leder på åremål på seks år med mulighet til forlengelse én gang. Det forutsettes at det lages overgangsregler for de som i dag har stillinger uten åremålsbegrensning, som innebærer at ny ordning iverksettes når disse fratrer.

For å styrke autoriteten til administrativ leder kan det argumenteres for at styret eller det kollegiale organet lager en innstilling som godkjennes av Stortingets presidentskap, på linje med dagens system for lederen i EOS-utvalgets sekretariat og kontorsjefene hos Sivilombudsmannen. Utvalget har imidlertid ikke funnet grunn til å foreslå et slikt system. Utvalget peker på at Stortinget selv nylig har avskaffet ordningen med at presidentskapet ansetter til ledende stillinger på Stortinget, foruten direktør, som ansettes av Stortinget i plenum, og assisterende direktør, som ansettes av presidentskapet. For øvrig ansettes alle av ansettelsesrådet. En ordning med at presidentskapet ansetter, vil antakeligvis ikke ha noen praktisk betydning ettersom det i praksis skal svært mye til før presidentskapet ikke følger innstillingen.»

Kontroll- og konstitusjonskomiteen og justiskomiteen har drøftet spørsmålet om hvorvidt det bør vedtas justeringer i NIM-loven § 7 for å tydeliggjøre NIMs faglige uavhengighet fra Stortinget. Flertallet i begge komiteer kom til at loven bør endres slik at NIMs styre kan ansette og avsette direktøren. Kontroll- og konstitusjonskomiteen uttaler blant annet følgende om dette, jf. Innst. 392 S (2020–2021) punkt 2:

«Komiteen meiner at Noregs institusjon for menneskerettar bør ha modellen med eit styre som er nemnt opp av Stortinget. Styret bør tilsetja direktør. [...]

Komiteen støttar utvalet si vurdering om at i lys av sjølvstendet til Stortingets eksterne organ og valet av styremodell er det naturleg at dei øvste organa i verksemda fastset personalreglement

etter forhandlingar mellom leiinga og dei tillitsvalde. Det er òg naturleg at dei øvste organa i verksemda fastset økonomireglement, og at staten sitt økonomireglement vert lagt til grunn.»

Det framgår vidare av Innst. 392 S (2020–2021) at kontroll- og konstitusjonskomiteens utkast til innstilling ble forelagt presidentskapet til uttalelse, som i brev 22. april 2021 uttalte følgende:

«Forslagene til lovendringer som gjelder Norges institusjon for menneskerettigheter og EOS-utvalget vil bli fulgt opp på egnet måte. Forslagene som gjelder Norges institusjon for menneskerettigheter vil måtte ses i sammenheng med Stortingets behandling av den nylige gjennomførte evalueringen av institusjonen (Dokument 19 (2020–2021)), som er sendt justiskomiteen til behandling.»

I Innst. 426 S (2020–2021) uttaler flertallet i justiskomiteen følgende når det gjelder spørsmål om endringer i NIM-loven (s. 5 flg.):

«Videre mener flertallet at når det gjelder forslagene til endringer i NIM-loven om at styret skal kunne ansette og avsette direktøren, og at direktørens uavhengighet bør lovfestes, vil en slik løsning sikre en tydelig fordeling av roller og ansvar mellom Stortinget og styret, og mellom styret og direktøren. Flertallet mener en slik løsning også vil bidra til å tydeliggjøre NIMs faglige uavhengighet fra Stortinget, styrke legitimiteten NIM har og være sentralt for måloppnåelsen til institusjonen.

Komiteen fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

‘Stortinget ber presidentskapet fremme forslag om endring i NIM-loven § 7 slik at styret ansetter og avsetter direktøren.’»

Også utkast til Innst. 426 S (2020–2021) fra justiskomiteen ble forelagt presidentskapet, som i brev 6. mai 2021 kom med blant annet følgende uttalelse:

«Presidentskapet har merket seg komiteens forslag om at presidentskapet skal fremme forslag om endring i NIM-loven § 7 slik at styret skal ansette og avsette NIMs direktør. Forslaget vil bli fulgt opp på egnet måte. [...]»

På grunnlag av denne innstillingen fattet Stortinget 25. mai 2021 følgende vedtak:

«Stortinget ber presidentskapet fremme forslag om endring i NIM-loven § 7 slik at styret ansetter og avsetter direktøren.»

Det foreslås i tråd med dette at NIM-loven § 7 endres slik at institusjonens styre selv ansetter direktør, etter ekstern kunngjøring. I forlengelsen av dette foreslås enkelte justeringer av øvrige bestemmelser i loven som gjelder forholdet mellom ansettelsesmyndighet og direktør. Det foreslås videre at enkelte av bestemmelsene i gjeldende instruks §§ 3 og 5 om direktørens oppgaver tas inn i loven §§ 7 og 8. Dette er nærmere omtalt under merknadene til de relevante lovbestemmelsene nedenfor, jf. punkt 7.1.

Det foreslås videre at vedkommende, etter ny kunngjøring, kan ansettes for ytterligere en periode på seks år. Dette er i tråd med anbefalingene i Dokument 21 (2020–2021) som gjengitt ovenfor. Det nevnes likevel for ordens skyld at bakgrunnen for at direktøren i henhold til gjeldende lov § 7 andre ledd ansettes for en periode på seks år uten mulighet for gjenoppnevning, er at dette ble ansett å bidra til ytterligere å fremheve institusjonens

uavhengighet og selvstendighet. Det ble i Dokument 16 (2014–2015) pekt på blant annet at det var viktig at lederen av institusjonen ikke posisjonerte seg med tanke på ønske om gjenoppnevning. Ved vedtakelsen av gjeldende NIM-lov ble følgende uttalt i Innst. 216 L (2014–2015) punkt 4.3.3:

«*Presidentskapet* viser til drøftelsen i arbeidsgruppens rapport om åremål mv. I likhet med rapporten mener presidentskapet at en åremålsperiode på 6 år uten adgang til gjenoppnevning, jf. lovforslaget § 7 annet ledd, vil ivareta både hensynet til institusjonens uavhengighet og behovet for kontinuitet i institusjonen på en god måte. Det er også nødvendig at en eventuell oppsigelse av direktøren baserer seg på lovfestede vilkår, slik som foreslått i § 7 femte ledd, jf. begrunnelsen for dette i rapporten punkt 2.4.3.»

NIMs sittende direktør ble i henhold til gjeldende regelverk oppnevnt av Stortinget 26. mars 2019 for en periode på seks år – uten mulighet til gjenoppnevning. Som det framgår ovenfor, ble det i Dokument 21 (2020–2021) punkt 6.8.2 uttalt at det forutsettes at det lages overgangsregler for de som i dag har stillinger uten åremålsbegrensning, som innebærer at ny ordning iverksettes når disse fratrer. Spørsmålet om eventuell overgangsordning for stillinger med åremålsbegrensning der det i dag ikke er adgang til gjenoppnevning, ble ikke drøftet. Når det nå er et ønske om harmonisering av tilsettingsperioden for de administrative ledere i de ulike eksterne organer for Stortinget, anses det formålstjenlig å foreslå en overgangsbestemmelse som gjør det mulig for sittende direktør å søke om fornyet åremål én gang. Styret vil med dette eventuelt kunne ansette sittende direktør for en ny seksårsperiode når inneværende åremålsperiode utløper.

Det vises til forslag til overgangsbestemmelse i lovforslaget romertall II.

3.5 Personalreglement

I henhold til NIM-loven § 8 første ledd skal institusjonens styre fastsette et «personalreglement som skal godkjennes av Stortingets presidentskap».

I Dokument 21 (2020–2021) pkt. 6.11.4 tar utvalget til å utrede Stortingets kontrollfunksjon generelt til orde for at «de øverste organene» i Stortingets eksterne organer selv skal fastsette personalreglement for sin virksomhet. Kontroll- og konstitusjonskomiteen ga sin tilslutning til dette synspunktet i Innst. 392 S (2020–2021) s. 10, der det heter at:

«i lys av sjølvstendet til Stortingets eksterne organ og valet av styremodell er det naturleg at dei øvste organa i verksemda fastset personalreglement etter forhandlingar mellom leiinga og dei tillitsvalde.»

Det foreslås at dette følges opp ved en endring av NIM-loven § 8 andre ledd, ved at NIM fastsetter personalreglementet. I likhet med det som er fastsatt i sivilombudsloven § 29 andre ledd, foreslås det fastsatt at personalreglementet kan revideres av Stortingets presidentskap.

Det vises nærmere til lovforslaget § 8 andre ledd.

3.6 Behandling av personopplysninger

Ny lov om behandling av personopplysninger, som gjennomfører EUs personvernforordning, trådte i kraft 20. juli 2018, jf. lov 15. juni 2018 nr. 38. Personvernforordningen stiller strengere krav til behandlingsgrunnlag regulert i nasjonal rett enn hva som fulgte av tidligere rettstilstand.

Gjeldende NIM-lov ble vedtatt i 2015 og inneholder ingen bestemmelser om behandling av personopplysninger.

For sivilombudet og Stortingets ombudsnemnd for Forsvaret ble det i forbindelse med vedtakelsen av nye lover for de to organene i 2021 tatt inn egne bestemmelser om behandling av personopplysninger. Det vises til drøftelsene om dette i Dokument 21 (2020–2021) punkt 10.13.9 og punkt 11.15.

I lys av vurderingene knyttet til disse eksterne organene er det grunn til å reise spørsmål om hvorvidt det er behov for å fastsette en egen hjemmel for NIMs behandling av personopplysninger. Samtidig skiller NIMs virksomhet seg på viktige punkter fra de to nevnte organenes virksomhet.

Det følger av personvernforordningen artikkel 6 nr. 1 at behandling av personopplysninger kun er lovlig dersom minst ett av noen nærmere angitte vilkår er oppfylt. Artikkel 6 nr. 1 bokstav a fastsetter at den registrerte kan samtykke til behandling av sine personopplysninger for ett eller flere spesifikke formål. Lovlig behandlingsgrunnlag foreligger også blant annet dersom behandlingen «er nødvendig for å oppfylle en rettslig forpliktelse som påhviler den behandlingsansvarlige», jf. artikkel 6 nr. 1 bokstav c, eller «behandlingen er nødvendig for å utføre en oppgave i allmennhetens interesse eller utøve offentlig myndighet som den behandlingsansvarlige er pålagt», jf. artikkel 6 nr. 1 bokstav e.

Det følger videre av personvernforordningen artikkel 6 nr. 3 at behandling av personopplysninger til formål som nevnt i forordningen artikkel 6 nr. 1 bokstav c og e, må ha grunnlag i nasjonal rett.

NIM skal i henhold til sitt mandat blant annet «overvåke og rapportere om menneskerettighetenes stilling i Norge, herunder legge fram anbefalinger for å sikre at Norges menneskerettslige forpliktelser oppfylles» og «rådgje Stortinget, regjeringen, Sametinget og andre offentlige organer og private aktører om gjennomføringen av menneskerettighetene». Dette må klart anses som en oppgave i «allmennhetens interesse», jf. alternativet i artikkel 6 nr. 1 bokstav e. Alternativet i samme bestemmelse om «offentlig myndighetsutøvelse» anses derimot ikke aktuelt for NIM, idet institusjonen ikke har kompetanse til å fatte vedtak eller treffe andre avgjørelser med bindende virkning.

Det kan i den forbindelse påpekes at NIM i henhold til sitt mandat ikke prøver enkeltsaker om krenkelser av menneskerettighetene, jf. NIM-loven § 1 andre ledd. NIM vil derfor har et mer begrenset behov for behandling av personopplysninger enn sivilombudet og Stortingets ombudsnemnd for Forsvaret, som etter sine mandater også behandler klager fra enkeltindivider. Det må likevel kunne legges til grunn at det vil være nødvendig for NIM å behandle personopplysninger for å levere i henhold til det fastsatte mandatet – selv om dette nok ikke gjelder alle sider av virksomheten. For eksempel følger det av § 1 første ledd bokstav c at institusjonen skal veilede enkeltpersoner om nasjonale og internasjonale klageordninger.

Dette underbygges også av at det ved vedtakelsen av NIM-loven ble lagt til grunn at institusjonens ansatte kan få kjennskap til mange følsomme opplysninger i sitt arbeid, jf. Dokument 16 (2014–2015) s. 33. Som en konsekvens av dette er det i NIM-loven § 13 fastsatt en egen bestemmelse som pålegger enhver som utfører tjeneste eller arbeid for institusjonen, taushetsplikt om forhold av personlig karakter. Det ligger med dette en forutsetning i NIM-loven

om at behandling av personopplysninger kan være nødvendig for at institusjonen skal kunne utføre sine lovpålagte oppgaver.

Det må antas at for en god del av personopplysningene som NIM behandler, vil samtykke være det aktuelle hjemmelsgrunnlaget. Dette vil for eksempel være tilfellet når enkeltindivider på eget initiativ henvender seg til institusjonen for å få veiledning om klageordninger. Personopplysningsloven § 8, som omhandler behandling til arkiv-, forsknings- og statistikkformål i allmennhetens interesse, vil også etter omstendighetene kunne være et aktuelt hjemmelsgrunnlag, jf. NIM-loven § 1 første ledd bokstav d, som fastsetter at NIM skal fremme opplæring, utdanning og forskning på menneskerettighetene.

Det bes derfor om høringsinstansenes synspunkter på hvorvidt det er formålstjenlig å foreslå en ny § 13 som gir NIM et klart rettsgrunnlag til å behandle personopplysninger også ut over disse tilfellene for å kunne utføre sine lovpålagte oppgaver, i tråd med personvernforordningen artikkel 6 nr. 3 omtalt ovenfor. Dette for at det ikke skal kunne reises tvil ved NIMs rettsgrunnlag for å behandle personopplysninger.

Det kan heller ikke utelukkes at NIM har behov for å behandle personopplysninger som nevnt i forordningen artikkel 9 og 10. Artikkel 9 gjelder særlige kategorier av personopplysninger, herunder opplysninger om etnisitet, religiøs og politisk overbevisning, helseopplysninger, mv. Artikkel 10 gjelder opplysninger om straffbare forhold og lovovertrедelser.

Behandling av slike opplysninger krever etter personvernforordningen særskilt grunnlag. Dersom det foreslås en særskilt bestemmelse om behandling av personopplysninger, bør det i § 13 trolig tas inn en formulering som eksplisitt gir NIM grunnlag for behandling også av slike opplysninger, i den utstrekning behandlingen er nødvendig for å utføre oppgaver etter loven.

Forslaget til bestemmelsen er utformet etter mønster av sivilombudsloven og lov om Stortingets ombudsmann for Forsvaret. Se også forslag til en ny bestemmelse i EOS-kontrollloven, jf. omtale under punkt 4.6 nedenfor.

Det vurderes ikke å være behov for en særskilt hjemmel for viderebehandling av personopplysninger. Det vises i den forbindelse til drøftelse av dette i relasjon til EOS-kontrollloven i punkt 4.6.3 nedenfor. NIMs lovfestede oppgaver tilsier dessuten at det i liten grad vil være aktuelt å viderebehandle personopplysninger som er innhentet fra for eksempel forvaltningen. Av samme grunn, og fordi NIM ikke behandler klager på enkeltvedtak, foreslås det heller ikke tatt inn en bestemmelse om at krav på kopi av personopplysninger i saksdokumenter som er utarbeidet eller innhentet under forvaltningens opprinnelige behandling av en sak, rettes mot vedkommende forvaltningsorgan, jf. personvernforordningen artikkel 15 nr. 3 og jf. sivilombudsloven § 29 annet ledd.

Det vises til lovforslaget § 13.

3.7 Forholdet til sikkerhetsloven

Stortinget og organer for Stortinget var ikke omfattet av virkeområdet for tidligere sikkerhetslov, jf. lov 20. mars 1998 nr. 10 om forebyggende sikkerhetstjeneste § 2 syvende ledd, som fastsatte at loven ikke gjelder for Stortinget, Riksrevisjonen, Stortingets ombudsmann for forvaltningen og andre organer for Stortinget.

Ny sikkerhetslov, lov 1. juni 2018 nr. 24 om nasjonal sikkerhet (sikkerhetsloven), trådte i kraft 1. januar 2019. Lovens § 1-4 første ledd lyder «Loven gjelder for Stortinget og Stortingets organer så langt Stortinget bestemmer det».

På bakgrunn av Innst. 252 L (2019–2020) vedtok Stortinget bestemmelser om sikkerhetslovens anvendelse for Riksrevisjonen og EOS-utvalget. Bestemmelser om forholdet til sikkerhetsloven er også tatt inn i den nye sivilombudsloven og den nye loven om Stortingets ombudsnemnd for Forsvaret som ble vedtatt i 2021.

For Riksrevisjonen, EOS-utvalget og sivilombudet gjelder sikkerhetslovens materielle krav til forebyggende sikkerhetsarbeid fullt ut, men det er gjort enkelte unntak av konstitusjonelle hensyn, blant annet når det gjelder forholdet til forvaltningens påleggs- og tilsynsmyndighet. Disse virksomhetene er fullt ut underlagt sikkerhetslovens krav til sikkerhetsstyring, objekt- og infrastrukturens sikkerhet.

For Stortingets ombudsnemnd for Forsvaret, som har få administrativt ansatte og som i begrenset grad behandler gradert materiale, er det vedtatt en tilpasning til sikkerhetsloven som er avgrenset til å gjelde regler om behandling av gradert informasjon og personellsikkerhet. Hvis Ombudsnemnda er i tvil om gradering av en opplysning i en uttalelse eller melding, eller mener at av- eller nedgradering bør skje, forelegger nemnda spørsmålet for vedkommende organ eller underliggende forvaltningsorgan. Forvaltningens avgjørelse er bindende for nemnda.

Behandling av gradert informasjon har hittil vært lite aktuelt for NIM. Det er imidlertid i NIM-loven § 13 første ledd om taushetsplikt fastslått at taushetsplikten også gjelder opplysninger som er gradert i henhold til sikkerhetsloven eller beskyttelsesinstruksen. Det ble dermed ved vedtakelsen av loven forutsatt at det kan være aktuelt at ansatte i institusjonen gis tilgang til graderte opplysninger. Dersom de ansatte skal kunne gis tilgang til gradert informasjon, bør det også gjelde nærmere regler om behandling av slik informasjon samt regler om sikkerhetsklarering og autorisasjon. Det foreslås på denne bakgrunn en nærmere regulering av forholdet til sikkerhetsloven basert på samme modell som for Stortingets ombudsnemnd for Forsvaret. Dette innebærer at NIM underlegges sikkerhetslovens krav om sikkerhetsklarering og autorisasjon for tilgang til gradert informasjon. Det foreslås videre at Stortingets administrasjon skal være klareringsmyndighet for NIMs ansatte, og at Stortingets presidentskap er klagemyndighet for avgjørelser truffet av Stortingets administrasjon. Dette er samme organisatoriske modell som gjelder for Stortingets øvrige eksterne organer – med unntak av Riksrevisjonen, som er egen klareringsmyndighet.

I likhet med det som ble lagt til grunn for Stortingets ombudsnemnd for Forsvaret, jf. Dokument 21 (2020–2021) pkt. 11.15, merknader til § 14, kan reglene relativt enkelt endres dersom det skulle oppstå behov for at institusjonen underlegges mer omfattende krav til forebyggende sikkerhetsarbeid.

Det vises til lovforslaget § 14.

4 Forslag til endringer i EOS-kontrollloven

4.1 Innledning

Utvalget til å utrede Stortingets kontrollfunksjon anbefaler i Dokument 21 (2020–2021) punkt 6.9.3 følgende når det gjelder organisering av EOS-utvalget:

«Utvalget anbefaler at oppnevningen av EOS-utvalget bør endres slik at utvalgsmedlemmene oppnevnes for fire år av gangen, og at maksimal funksjonstid er åtte år, i likhet med de øvrige kollegiale organene. Dette vil kreve endring i EOS-kontrollloven § 3. Den særlige kompleksiteten på dette kontrollområdet tilsier at det er behov for kontinuitet, og at ikke flere enn fire medlemmer bør byttes ut samtidig.

Det var tidligere kutyme at lederen kommer fra opposisjonen, for å sikre en reell kontroll med regjeringen og dens hemmelige tjenester. Utvalget mener dette bør tilstrebes, selv om konstallasjonene på Stortinget kan endre seg under en stortingsperiode. Det er naturlig at leder har en deltidsstilling som i dag.

Utvalget mener at sekretariatsleder skal tilsettes av utvalget selv, og ikke av presidentskapet etter innstilling fra utvalget slik som i dag. Sekretariatsleder bør ikke ha bakgrunn fra de hemmelige tjenestene. Sekretariatslederstillingen bør videre være en åremålsstilling der personen tilsettes for seks år av gangen, med mulighet for forlengelse med ytterligere seks år.»

Kontroll- og konstitusjonskomiteen uttaler i Innst. 392 S (2020–2021) følgende:

«Komiteen mener at oppnemninga av EOS-utvalet bør endrast slik at medlemmane i utvalet vert nemde opp for fire år av gongen, og at maksimal funksjonstid er åtte år, på same måten som i dei andre kollegiale organa. Utvalet skal sjølv tilsetja leiaren av sekretariatet, ikkje presidentskapet etter innstilling frå utvalet som i dag.»

Som nevnt ovenfor under pkt. 3.5 tar utvalget til å utrede Stortingets kontrollfunksjon i pkt. 6.11.4 generelt til orde for at «de øverste organene» i Stortingets eksterne organer selv skal fastsette personalreglement for sin virksomhet. Ut fra prinsippet om organenes uavhengighet og integritet anbefaler utvalget også at de øverste organene i virksomheten fastsetter økonomireglement, og at statens økonomireglement legges til grunn.

Kontroll- og konstitusjonskomiteen uttaler i Innst. 392 S (2020–2021) s. 10 følgende om dette:

«Komiteen støttar utvalet si vurdering om at i lys av sjølvstendet til Stortingets eksterne organ og valet av styremodell er det naturleg at dei øvste organa i verksemda fastset personalreglement etter forhandlingar mellom leiinga og dei tillitsvalde. Det er òg naturleg at dei øvste organa i verksemda fastset økonomireglement, og at staten sitt økonomireglement vert lagt til grunn.»

I tillegg til oppfølging av nevnte innstilling foreslås det tatt inn en ny bestemmelse om behandling av personopplysninger i EOS-loven, slik det også foreslås i NIM-loven, jf. omtale under pkt. 3.6 ovenfor, samt en teknisk justering av Stortingets adgang til å gi utfyllende bestemmelser til loven.

4.2 Stortingets adgang til å fastsette utfyllende bestemmelser til loven

EOS-kontrollloven § 1 fjerde ledd lyder:

«Stortinget kan gi instruks om virksomheten til utvalget innenfor rammen av denne lov og fastsetter bestemmelser om dets sammensetning, funksjonsperiode og sekretariat.»

Tidligere instruks om EOS-utvalgets virksomhet ble opphevet ved Stortingets behandling av Dokument 8:63 L (2016–2017) om endringer i EOS-kontrollloven, jf. Innst. 431 L (2016–2017), på bakgrunn av forslaget fra utvalget som evaluerte EOS-utvalget (Dokument 16 (2015–2016)).

Forslagsstillerne uttaler følgende i Dokument 8:63 L (2016–2017) i merknadene til § 1:

«Selv om EOS-kontrollinstruksen foreslås opphevet, anbefaler forslagsstillerne at Stortingets adgang til å gi instruks om utvalgets virksomhet opprettholdes, slik at instruks kan gis ved behov. Ut over dette innebærer forslaget til § 1 ingen materielle endringer, med unntak av at henvisningen til EOS-kontrollinstruksen i siste ledd første punktum er fjernet.»

Som det framgår av punkt 3.2 ovenfor, ble det fra utvalget til å utrede Stortingets kontrollfunksjon i Dokument 21 (2020–2021) i punkt 10.8.4 gitt uttrykk for at begrepet «instruks» bør erstattes av «bestemmelser». Dette er fulgt opp i den nye loven om sivilombudet og Stortingets ombudsnemnd for Forsvaret, og det foreslås også innført som begrep i NIM-loven.

Av hensyn til konsekvent terminologi i lovverket foreslås også begrepet «instruks» erstattet med «bestemmelser» i EOS-kontrollloven. Siste delsetning om at Stortinget fastsetter bestemmelser om utvalgets «sammensetning, funksjonsperiode og sekretariat», foreslås samtidig opphevet, da dette alternativet ikke har noen selvstendig betydning. Bestemmelser om utvalgets sammensetning, funksjonsperiode og sekretariat følger nå direkte av loven og ikke av egne bestemmelser fastsatt av Stortinget. I den grad det skulle være behov for supplerende bestemmelser om sammensetning, funksjonsperiode eller sekretariatet, kan dette gjøres innenfor den generelle fullmakten til å gi bestemmelser innenfor rammen av loven.

Det vises til lovforslaget § 1 fjerde ledd.

4.3 Endret funksjonstid for EOS-utvalgets medlemmer

EOS-kontrollloven § 3 første ledd lyder:

«Utvalget skal ha syv medlemmer medregnet leder og nestleder, alle valgt etter innstilling fra Stortingets presidentskap, for et tidsrom av inntil fem år. Et medlem kan gjenoppnevnes én gang og maksimalt inneha vervet i ti år. Det bør unngås at flere enn fire medlemmer skiftes ut samtidig. Personer som har virket i tjenestene, kan ikke velges som utvalgsmedlemmer.»

Bestemmelsen ble sist endret i 2017 som følge av evalueringen av EOS-utvalget (Dokument 16 (2015–2016)), jf. Innst. 431 L (2016–2017) fra kontroll- og konstitusjonskomiteen. Oppnevningsperioden var også før dette fem år, men det var ingen grenser for hvor mange ganger medlemmer kunne gjenoppnevnes.

Som en oppfølging av kontroll- og konstitusjonskomiteens behandling av rapporten fra utvalget til å utrede Stortingets kontrollfunksjon, jf. Innst. 392 S (2020–2021), foreslås det at oppnevningsperioden reduseres til fire år, og at et medlem maksimalt kan inneha vervet i åtte år.

I praksis er endringen i oppnevningsperiode allerede implementert. Etter forslag fra presidentskapet i Innst. 659 S (2020–2021) vedtok Stortinget i juni 2021 oppnevning av tre nye medlemmer til EOS-utvalget. På bakgrunn av kontroll- og konstitusjonskomiteens behandling av rapporten fra utvalget til å utrede Stortingets kontrollfunksjon ble alle valgt for en periode på fire år selv om de etter gjeldende lovs § 3 første ledd kunne velges for «inntil fem år».

Det foreslås at EOS-kontrolloven § 3 første ledd første og annet punktum endres i tråd med dette, og det vises til lovforslaget.

4.4 Leder for EOS-utvalgets sekretariat

I dag ansettes leder for EOS-utvalgets sekretariat av Stortingets presidentskap etter innstilling fra utvalget, jf. EOS-kontrolloven § 4 første punktum.

Som en oppfølging av kontroll- og konstitusjonskomiteens behandling av rapporten fra utvalget til å utrede Stortingets kontrollfunksjon, jf. Innst. 392 S (2020–2021), foreslås det at leder for utvalgets sekretariat heretter skal ansettes av utvalget. Stillingen foreslås videre omgjort til en åremålsstilling, slik at leder for sekretariatet i fremtiden skal tilsettes i åremål på seks år med mulighet til forlengelse én gang. Endringen får ikke virkning for tilsettelsesforholdet til den nåværende lederen for EOS-utvalgets sekretariat, jf. forutsetninger lagt til grunn i Dokument 21 (2020–2021) pkt. 6.8.2.

Det vises til lovforslaget § 4 første ledd.

4.5 Personalreglement

Det følger av EOS-kontrolloven § 4 annet punktum at nærmere regler om framgangsmåten ved tilsetting og adgang til delegering av EOS-utvalgets myndighet fastsettes i et personalreglement godkjent av Stortingets presidentskap.

Det foreslås at personalreglementet skal fastsettes av EOS-utvalget, og at Stortingets presidentskap kan ta personalreglementet opp til revisjon. Dette har en parallell til reglene i statsansatteloven, hvor det følger av § 2 at det er den enkelte virksomhet som skal fastsette personalreglementet, og at departementet kan ta reglementet opp til revisjon. Dette er også samme modell som nå foreslås for NIM, og som følger av sivilombudsloven.

Det vises til lovforslaget § 4 annet ledd.

4.6 Økonomiforvaltning

I dag følger av det EOS-kontrolloven § 20 at utvalget skal fastsette egen instruks for sin økonomiforvaltning som skal være godkjent av Stortingets presidentskap.

Som en oppfølging av kontroll- og konstitusjonskomiteens behandling av rapporten fra utvalget til å utrede Stortingets kontrollfunksjon, jf. Innst. 392 S (2020–2021), foreslås det at instruksen ikke lenger skal godkjennes av Stortingets presidentskap, men at det i loven fastslås at virksomheten skal fastsette et økonomireglement basert på statens økonomireglement. Det forutsettes at reglementet oversendes Stortinget til orientering.

Det vises til lovforslaget § 20 første ledd.

4.7 Behandling av personopplysninger

4.7.1 Innledning

Ny lov om behandling av personopplysninger, som gjennomfører EUs personvernforordning, trådte i kraft 20. juli 2018, jf. lov 15. juni 2018 nr. 38 om behandling av personopplysninger (personopplysningsloven). Personvernforordningen stiller strengere krav til behandlingsgrunnlag regulert i nasjonal rett enn hva som fulgte av tidligere rettsstilstand. I den nye sivilombudsloven og den nye loven for Stortingets ombudsnemnd for Forsvaret ble det derfor på bakgrunn av forslag fra utvalget til å utrede Stortingets kontrollfunksjon (Dokument 21 (2020–2021)) tatt inn særskilte bestemmelser om behandling av personopplysninger.

§ 27 i den nye sivilombudsloven om behandling av personopplysninger, som ble vedtatt i 2021, lyder:

«Sivilombudet kan behandle personopplysninger, herunder personopplysninger som nevnt i personvernforordningen artikkel 9 og 10, når dette er nødvendig for å utføre oppgaver etter loven her.

Krav på kopi av personopplysninger i saksdokumenter som er utarbeidet eller innhentet under forvaltningens opprinnelige behandling av en sak, jf. personvernforordningen artikkel 15 nr. 3, rettes mot vedkommende forvaltningsorgan.»

Tilsvarende bestemmelse er tatt inn i den nye loven om Stortingets ombudsnemnd for Forsvaret § 15.

Problemstillinger knyttet til personvernforordningens anvendelse for organer for Stortinget er utførlig drøftet i Dokument 21 (2020–2021), og det vises særlig til pkt. 10.13.9.

Da lov om Riksrevisjonen ble vedtatt i 2004, ble det vedtatt en egen bestemmelse om Riksrevisjonens behandling av personopplysninger, jf. lov om Riksrevisjonen § 17. Denne ble revidert i forbindelse med vedtakelsen av ny personopplysningslov i 2018. Lov om Riksrevisjonen gjennomgås nå av et utvalg oppnevnt av Stortingets presidentskap, jf. Innst. 341 S (2020–2021), og omtales derfor ikke nærmere.

Enkelte bestemmelser om behandling av personopplysninger er gitt i EOS-kontrollloven § 6 annet ledd og § 16. Ifølge § 6 annet ledd skal kontrollen omfatte «tjenestenes tekniske virksomhet, herunder overvåking og innhenting av informasjon og behandling av personopplysninger». Det følger videre av § 16 annet ledd første og annet punktum at hvis offentliggjøring må antas å medføre at en klagers identitet vil bli avdekket, skal dennes samtykke foreligge, og at ved omtalen av personer skal hensynet til personvernet iakttas også om det ikke gjelder klagere.

Det anses likevel hensiktsmessig at også EOS-kontrollloven, på lik linje med lovene for andre eksterne organer for Stortinget, inneholder en generell bestemmelse som uttrykkelig regulerer utvalgets behandling av personopplysninger. Det foreslås derfor at det tas inn en ny generell bestemmelse om behandling av personopplysninger i EOS-kontrollloven.

Det foreslås at det tas utgangspunkt i den lovregulering som er vedtatt for sivilombudet og Stortingets ombudsnemnd for Forsvaret. Høringsinstansene bes imidlertid særskilt om å vurdere hvorvidt det er forhold ved EOS-utvalgets virksomhet som tilsier behov for supplerende regler, jf. nærmere omtale nedenfor.

4.7.2 Rettsgrunnlag for behandling av personopplysninger

Etter personvernforordningen artikkel 6 nr. 3 må behandling av personopplysninger til formål som nevnt i forordningen artikkel 6 nr. 1 bokstav c og e ha grunnlag i nasjonal rett. Bokstav e gjelder behandling som er «nødvendig for å utføre en oppgave i allmennhetens interesse eller utøve offentlig myndighet». Hva som ligger i dette, ble ikke nærmere omtalt ved den norske implementeringen av forordningen. I lovforarbeidene til implementeringen av personvernforordningen i Sverige, Prop. 2017/18:105 s. 56–57, framgår imidlertid følgende om hva som kan anses som en «oppgave i allmennhetens interesse»:

«Alla uppgifter som riksdag eller regering gett i uppdrag åt statliga myndigheter att utföra är enligt regeringens mening av allmänt intresse. Om uppgifterna inte vore av allmänt intresse skulle myndigheterna inte ha ålagts att utföra dem.»

EOS-utvalget er et offentlig organ med lovbestemt mandat, arbeidsform og arbeidsområde. Å føre kontroll med forvaltningen på grunnlag av klager fra borgerne og egne kontroller og inspeksjoner må derfor klart anses som en oppgave i allmennhetens interesse, som igjen nødvendiggjør behandling av personopplysninger. Tilsvarende gjelder utvalgets mandat knyttet til å ta opp saker og forhold som det ut fra formålet finner riktig å behandle av eget initiativ. Utvalget skal særlig ta opp saker og forhold som har vært gjenstand for offentlig kritikk. Det vises i denne forbindelse også til vurderingene som er gjort for sivilombudets og Stortingets ombudsnemnd for Forsvarets oppgaver som eksterne kontrollorganer for Stortinget i Dokument 21 (2020–2021) i henholdsvis pkt. 10.13.9 og i spesialmerknadene til § 15 i kapittel 11.

Alternativet i samme bestemmelse om «offentlig myndighetsutøvelse» er neppe aktuelt for utvalget, idet utvalget ikke har kompetanse til å treffe avgjørelser med bindende virkning. Bokstav c om at «behandlingen er nødvendig for å oppfylle en rettslig forpliktelse som påhviler den behandlingsansvarlige», vil imidlertid også kunne være aktuelt for utvalgets virksomhet.

Formålet med EOS-utvalgets kontroll er blant annet å klarlegge om og forebygge at noens rettigheter krenkes, herunder påse at det ikke nyttes mer inngripende midler enn det som er nødvendig etter forholdene, og at tjenestene respekterer menneskerettighetene. Det følger således forutsetningsvis av loven at behandling av personopplysninger er nødvendig for utøvelse av organets oppgaver. Det vil ikke være mulig å kontrollere at de hemmelige tjenestene holder seg innenfor rammen av tjenestenes fastlagte oppgaver, eller å behandle klager fra enkeltpersoner eller organisasjoner uten å behandle personopplysninger, jf. loven § 6. Det følger videre av § 8 at utvalget for å utføre sitt verv kan kreve innsyn i og adgang til forvaltningens arkiver og registre, lokaler, installasjoner og anlegg av enhver art. Denne lovfestede innsynsretten gjelder også personopplysninger.

For at det ikke skal kunne reises tvil om rettsgrunnlaget for å behandle personopplysninger, foreslås det likevel tatt inn en bestemmelse i EOS-kontrolloven med følgende ordlyd:

«§ 18 b Utvalgets behandling av personopplysninger

Utvalget og dets sekretariat kan behandle personopplysninger, herunder personopplysninger som nevnt i personvernforordningen artikkel 9 og 10, når dette er nødvendig for å utføre oppgaver etter loven.»

Den foreslåtte hjemmelen gir også utvalget og dets sekretariat uttrykkelig adgang til å behandle opplysninger etter personvernforordningen artikkel 9 og artikkel 10. Artikkel 9 gjelder særlige

personlige opplysninger, herunder om etnisitet, religiøs og politisk overbevisning, helseopplysninger mv., mens artikkel 10 gjelder opplysninger om straffbare forhold og lovovertridelser. Behandlingen av slike opplysninger krever særskilt grunnlag, og lovbestemmelsen er derfor utformet slik at den gir utvalget grunnlag for å behandle slike opplysninger i den utstrekning det er nødvendig for å utføre utvalgets oppgaver.

4.7.3 Viderebehandling av personopplysninger

En betydelig del av personopplysningene som behandles av utvalget, vil opprinnelig være innhentet av forvaltningen ved etterretnings- og sikkerhetstjenestene, og ikke av utvalget selv.

Etter forordningen artikkel 5 nr. 1 bokstav b er det et prinsipp om formålsbegrensning, som innebærer at personopplysninger skal samles inn for et spesifikt formål og ikke viderebehandles på en måte som er uforenelig med det opprinnelige formålet. Viderebehandling som er uforenelig med innsamlingsformålet, kan skje dersom viderebehandlingen har grunnlag i nasjonal rett og er nødvendig og forholdsmessig for å oppnå ett eller flere av formålene i personvernforordningen artikkel 23 nr. 1 bokstav a–h, jf. artikkel 6 nr. 4. Forenelig viderebehandling kan skje uten særskilt grunnlag. Vurderingen av om viderebehandlingen er forenelig, skjer på bakgrunn av momentene angitt i artikkel 6 nr. 4 bokstav a–e.

Ved behandlingen av sivilombudsloven ble det lagt til grunn at det ikke var nødvendig med en egen bestemmelse om adgang til viderebehandling av personopplysninger for ombudets kontroll med forvaltningen på vegne av Stortinget, jf. drøftelse i Dokument 21 (2020–2021) pkt. 13.9.6.5. Konklusjonen var at viderebehandling ikke var uforenelig med ombudets behandlingen av klagesaker så vel som ombudets øvrige oppgaver, herunder saker som behandles av eget tiltak, og virksomheten som nasjonal forebyggende mekanisme. EOS-utvalgets behandling av klagesaker eller dets kontroller og inspeksjoner overfor forvaltningen samt adgang til å ta opp saker og forhold av eget tiltak stiller seg prinsipielt sett ikke annerledes enn sivilombudets kontrollopgaver. Det er vurderes derfor ikke å være behov for en særskilt hjemmel for viderebehandling.

4.7.4 Forholdet til de registrertes rettigheter

I personvernforordningen er det i artiklene 12–22 gitt bestemmelser om de registrertes rettigheter, herunder informasjon om registrering, den registrertes rett til innsyn, retting og sletting, begrensning av behandling og underretning ved retting og sletting. Artikkel 34 inneholder videre krav til underretning av den registrerte om brudd på personopplysningssikkerheten.

EOS-utvalgets kontroll med etterretnings- og sikkerhetstjenestene forutsetter at utvalget får innsyn i høyt graderte opplysninger i forvaltningen om forhold av betydning for nasjonal sikkerhet. Virksomhet innen nasjonal sikkerhet og forhold som er regulert av direktiv EU 2016/680 («politidirektivet»), er ikke omfattet av virkeområdet for personvernforordningen. Etterretnings- og sikkerhetstjenestene har derfor egne lovbestemmelser for behandling av personopplysninger, som til dels avviker fra EUs personvernforordning, jf. etterretningstjenesteloven, politiregisterloven og sikkerhetsloven. Dette kan tilsa behov for enkelte begrensninger i de registrertes rettigheter overfor EOS-utvalget, slik at de registrerte ikke har videre rettigheter til for eksempel innsyn og underretning hos EOS-utvalget enn det som gjelder hos forvaltningen.

Etter personvernforordningen artikkel 23 kan det i nasjonal rett fastsettes begrensninger og gjøres unntak fra de nevnte rettighetene og pliktene samt fra artikkel 5 om prinsipper for behandling av personopplysninger. Begrensninger eller unntak fra disse bestemmelsene må framgå av lov og være et nødvendig og forholdsmessig tiltak for å sikre nærmere bestemte hensyn eller interesser, som er uttømmende oppregnet i artikkel 23 bokstav a til h. Det kan for eksempel være aktuelt med unntak for å sikre den nasjonale sikkerhet, forsvaret, den offentlige sikkerhet, vern av den registrertes interesser eller andres rettigheter og friheter eller risikoen for de registrertes rettigheter og friheter.

I personopplysningsloven § 16 er det gitt generelle unntak fra retten til informasjon og innsyn og plikten til underretning. Disse reglene gjelder for alle virksomheter som er underlagt loven, og dermed også for EOS-utvalget. Bestemmelsen lyder:

«Retten til informasjon og innsyn etter personvernforordningen artikkel 13, 14 og 15 omfatter ikke opplysninger som

- a) er av betydning for Norges utenrikspolitiske interesser eller nasjonale forsvars- og sikkerhetsinteresser, når den behandlingsansvarlige kan unnta opplysningene etter offentliglova §§ 20 eller 21
- b) det er påkrevd å hemmeligholde av hensyn til forebygging, etterforskning, avsløring og rettslig forfølgning av straffbare handlinger
- c) det må anses utilrådelig at den registrerte får kjennskap til av hensyn til vedkommendes helse eller forholdet til personer som står vedkommende nær
- d) i lov eller med hjemmel i lov er underlagt taushetsplikt
- e) utelukkende finnes i tekst som er utarbeidet for intern saksforberedelse, og som heller ikke er utlevert til andre, så langt det er nødvendig å nekte innsyn for å sikre forsvarlige interne avgjørelsesprosesser
- f) det vil være i strid med åpenbare og grunnleggende private eller offentlige interesser å informere om.»

Det antas at personopplysningsloven § 16, og da særlig bokstav d, i stor utstrekning vil kunne ivareta EOS-utvalgets behov for unntak fra artiklene 13, 14 og 15. Etter EOS-kontrolloven er utvalget og dets sekretariat underlagt en meget vidtrekkende taushetsplikt, jf. § 11 første ledd, som lyder: «Med de unntak som følger av §§ 14 til 16, har utvalget og dets sekretariat taushetsplikt.» I tillegg gjelder sikkerhetslovens bestemmelser om taushetsplikt for gradert informasjon, jf. EOS-kontrolloven § 18 a, som gir sikkerhetslovens anvendelse for EOS-utvalget. Bokstavene b, c, e og f vil også etter omstendighetene kunne være aktuelle hjemler for unntak fra de registrertes rettigheter til informasjon og innsyn.

Høringsinstansene bes likevel vurdere om det er behov for ytterligere lovbestemte unntak fra artiklene 5, 12, 16–22 eller 34 med bakgrunn i de spesielle hensyn som gjør seg gjeldende for utvalgets arbeid.

I sivilombudsloven og i lov om Stortingets ombudsnemnd for Forsvaret er det tatt inn egen bestemmelse om at krav om kopi av personopplysninger som er utarbeidet av eller innhentet fra forvaltningen, jf. personvernforordningen artikkel 15 nr. 3, rettes mot vedkommende organ. Bakgrunnen er at en innsynsrett hos ombudene vil stride mot prinsippet om at ombudene ikke kan gi innsyn i forvaltningens dokumenter. Dette prinsippet har stor betydning for tillitsforholdet

mellom ombudet og forvaltningen og er en reell forutsetning for ombudets uinnskrenkede informasjonstilgang.

I lys av EOS-utvalgets omfattende adgang til å avslå innsynskrav med hjemmel i personopplysningsloven § 16 samt det forhold at de forvaltningsorganer som kontrolleres av EOS-utvalget, i stor grad er unntatt fra eller har særregler som avviker fra personvernforordningen artikkel 15 nr. 3, ber vi om høringsinstansenes synspunkter på om det er formålstjenlig med en tilsvarende bestemmelse i EOS-kontrolloven. I utgangspunktet gjør prinsippet om at organer for Stortinget ikke kan gi innsyn i forvaltningens dokumenter, seg også gjeldende for EOS-utvalget. Samtidig vil en bestemmelse om innsynsrett i EOS-kontrolloven etter modell fra sivilombudsloven ha begrenset praktisk betydning, og dermed kunne gi de registrerte i inntrykk av en videre adgang til innsyn i registrerte opplysninger enn det som følger av de særregler som gjelder for tjenestene.

5 Forslag til endringer i lov om Stortingets ombudsnemnd for Forsvaret

5.1 Innledning

Stortinget vedtok 18. juni 2021 ny lov om Stortingets ombudsnemnd for Forsvaret, jf. Innst. 506 L (2020–2021) fra utenriks- og forsvarskomiteen og kapittel 11 i rapporten fra utvalget til å utrede Stortingets kontrollfunksjon, Dokument 21 (2020–2021). Loven trådte i kraft 1. oktober 2021.

Det foreslås enkelte mindre justeringer av loven. Bakgrunnen er at ombudsnemndsloven slik den nå lyder, har to ulike bestemmelser om dokumentoffentlighet (det vil si allmennhetens adgang til innsyn i dokumenter i ombudsnemndas besittelse).

5.2 Lovens bestemmelser om dokumentoffentlighet

Lov om Stortingets ombudsnemnd for Forsvaret § 4 gjelder ombudsnemndas tilsynsvirksomhet, men har i fjerde ledd også en bestemmelse om dokumentoffentlighet:

«Saker som gjelder dokumentoffentlighet hos Ombudsnemnda eller dens administrasjon, behandles og avgjøres av Ombudsnemnda. Offentleglova anvendes så langt den passer.»

I loven § 14 er det en mer omfattende og spesialtilpasset bestemmelse om dokumentoffentlighet, med nærmere regulering av offentlighet og unntak fra dette. Gjeldende § 14 har følgende ordlyd:

«§ 14. Offentlighet

Dokumenter utarbeidet som ledd i Ombudsnemndas virksomhet er offentlige, med følgende unntak:

- a) dokumenter og opplysninger underlagt lovbestemt taushetsplikt
- b) dokumenter utarbeidet eller innhentet under forvaltningens forutgående behandling av en sak.

Ombudsnemndas interne saksdokumenter og dokumenter som utveksles mellom Ombudsnemnda og Stortinget om budsjett og intern administrasjon, kan unntas offentlighet.

Det kan kreves innsyn i det offentlige innholdet av journal som Ombudsnemnda fører for registrering av dokumenter. Ombudsnemnda kan gjøre journaler og andre dokumenter allment tilgjengelig på internett.

Den administrative lederen, eller den vedkommende bemyndiger, avgjør om et dokument helt eller delvis skal unntas fra offentlighet. Slike avgjørelser kan påklages til nemnda. Arkivlova kapittel II gjelder for Ombudsnemndas virksomhet, med unntak av §§ 7 og 8. Tilhørende forskrifter gjelder så langt de passer.»

For å harmonisere de to bestemmelsene, foreslås det at gjeldende § 4 fjerde ledd oppheves. Det foreslås i tillegg at bestemmelsens tittel endres til «Dokumentoffentlighet». Lest i sammenheng med lovens § 14 fjerde ledd, som fastsetter at «*[d]en administrative lederen, eller den vedkommende bemyndiger, avgjør om et dokument helt eller delvis skal unntas fra offentlighet*», og videre at «*[s]like avgjørelser kan påklages til nemnda*», framstår formuleringene i § 4 fjerde ledd overflødige og til dels motstridende med § 14 fjerde ledd. Tematisk passer bestemmelsen heller ikke så godt i § 4, som for øvrig gjelder tilsyn. Det foreslås på denne bakgrunn en omredigering og delvis endring av § 14, for å skape bedre sammenheng i regelverket. Endringsforslagene bygger på tilsvarende bestemmelse i gjeldende NIM-lov § 12 andre ledd (foreslått videreført i ny § 11 tredje ledd), omtalt under punkt 7.1.

Nåværende første punkt i § 4 fjerde ledd ble tatt inn i loven på bakgrunn av høringsinnspill fra Ombudsnemnda i forbindelse med utarbeidelsen av gjeldende lov, jf. Innst. 506 L (2020–2021). Det var nemndas mening at det bør være opp til Ombudsnemnda å avgjøre hvilke saker den skal ta selv, og hvilke saker som kan overlates til forsvarsombudet eller den administrative lederen. Når det i stedet foreslås å videreføre bestemmelsen i § 14 fjerde ledd om at den administrative lederen eller den vedkommende bemyndiger, avgjør om et dokument helt eller delvis skal unntas fra offentlighet, og at avgjørelsen kan påklages til nemnda, har dette sammenheng med at det er ønskelig med en mulighet for toinstansbehandling av begjæringer om dokumentinnsyn i organer som ledes av et kollegialt organ. Dette er ordningen etter offentleglova og tilsvarer den ordningen som gjelder for NIM, jf. merknader til ny § 11, og for Riksrevisjonen, jf. instruks om Riksrevisjonens virksomhet § 13 fjerde ledd, hvor det framgår at administrasjonens avgjørelser om avslag på innsyn kan påklages til Riksrevisjonens kollegium.

Det vises til lovforslaget og merknadene i punkt 7.3.

6 Økonomiske og administrative konsekvenser

Det legges til grunn at de foreslåtte lovendringene vil medføre begrensede økonomiske og administrative konsekvenser. Selv om det blant annet foreslås at NIMs styre selv skal ansette direktør, må det antas at dette er oppgaver som løses innenfor gjeldende budsjettammer.

Det samme må antas å gjelde for endringene som foreslås i EOS-kontrolloven og lov om Stortingets ombudsnemnd for Forsvaret.

7 Merknader til lovforslagene

7.1 NIM-loven

Til lovens tittel og omtalen av NIM i loven

Lovens tittel og omtalen av institusjonen i lovteksten endres til «Norges institusjon for menneskerettigheter», forkortet til «institusjonen». Endringen innebærer at begrepsbruken i loven blir i samsvar med det som faktisk benyttes som det offisielle navnet på institusjonen i dag.

«NIM-loven» fastsettes som offisiell korttittel på loven.

Til § 1 Formål og virkeområde

Første ledd fastslår at formålet med loven er å etablere en nasjonal institusjon for menneskerettigheter, «Norges institusjon for menneskerettigheter».

Endringen innebærer ingen realitetsendringer, bortsett fra at institusjonens offisielle navn endres.

Til § 2 Forholdet til Stortinget

Som et resultat av at NIMs virksomhet i sin helhet reguleres i lov, oppheves gjeldende instruks og § 2 første punktum. Bestemmelser som regulerer forholdet til Stortinget, er nå samlet i § 2, som får endret tittel til «Forholdet til Stortinget».

Første ledd fastslår at Norges institusjon for menneskerettigheter utfører sine oppgaver selvstendig og uavhengig, og at NIM selv bestemmer hvordan arbeidet skal innrettes og organiseres. Dette er en videreføring av nåværende § 2 andre punktum.

Andre ledd første punktum regulerer at institusjonen skal gi Stortinget årlig melding om sin virksomhet og utviklingen av menneskerettighetssituasjonen i Norge. Dette er en videreføring av nåværende § 11 første ledd. Annet punktum fastsetter at slike meldinger skal gis innen 1. april hvert år og omfatte institusjonens virksomhet i perioden 1. januar til 31. desember det foregående året. Dette er en videreføring av regelen i den nåværende instruks § 7, med den endring at «tidsrommet» er erstattet med «perioden» for å harmonisere ordlyden med sivilombudsloven § 5 og Lov om Stortingets ombudsnemnd for Forsvaret § 5. Omformuleringen innebærer ingen realitetsendring.

Tredje ledd inneholder en ny bestemmelse som fastslår at NIM, dersom institusjonen avdekker forhold av en slik karakter at Stortinget bør varsles, kan gi særskilte meldinger til Stortinget. Bestemmelsen innebærer at NIM – i likhet med Stortingets øvrige eksterne organer – har mulighet til å avgir meldinger i tillegg til årsmeldingen. Det forutsettes likevel at slike særlige meldinger i hovedsak vil være aktuelle dersom institusjonen avdekker forhold av en slik karakter at det anses påkrevd at Stortinget varsles om dette utenom eller i tillegg til den årlige meldingen. Det legges derfor til grunn at det normalt kun unntaksvis vil være aktuelt at NIM avgir slik særlig melding. Dette er også i tråd med uttalelser fra utvalget til å utrede Stortingets kontrollfunksjon i Dokument 21 (2020–2021) punkt 6.10, hvor det uttrykkes at særskilt melding fra et eksternt organ er aktuelt dersom «det oppdager noe av alvorlig karakter». Det vises til drøftelse i punkt 3.3.

Fjerde ledd fastslår at meldingene skal være offentlige. Dette gjelder både den årlige meldingen regulert i andre ledd og eventuelle særskilte meldinger som omtalt i tredje ledd. Prinsippet om offentlighet følger i dag av gjeldende § 11 andre ledd, hvor det heter at meldingen trykkes og offentliggjøres av institusjonen. Mens regelen om at NIMs meldinger skal være offentlige fra institusjonen, foreslås videreført, foreslås regelen om at meldingene skal trykkes, opphevet, da det bør være opp til institusjonen hvordan meldingene mest hensiktsmessig kan publiseres.

Etter *femte ledd* kan Stortinget gi utfyllende bestemmelser om institusjonens virksomhet. Stortinget gis med dette mulighet til å fastsette utfyllende, generelle bestemmelser til loven ved alminnelig stortingsvedtak. Det vises til nærmere drøftelse i punkt 3.2.

Til § 3 Institusjonens oppgaver

Loven § 3 fastsetter institusjonens oppgaver og er justert språklig i tråd med institusjonens nye offisielle navn. Formuleringen i instruksens § 1 om at institusjonen skal bidra til å styrke gjennomføringen av menneskerettighetene «i samsvar med Paris-prinsippene om nasjonale institusjoners status», tas inn i loven § 3 *første ledd*. Presiseringen innebærer ingen realitetsendring.

Til § 4 Institusjonens ledelse

Loven § 4 fastsetter at NIM skal ledes av et styre og en direktør. Det er kun gjort språklige endringer i bestemmelsen, i tråd med endret tittel og begrepsbruk i loven.

Til § 5 Styrets sammensetning og oppnevning

Første ledd foreslås endret i tråd med endret tittel og begrepsbruk i loven.

Tredje ledd fastslår at Stortinget velger NIMs styre, herunder leder og nestleder. I bestemmelsen foreslås det presisert at dette skjer etter innstilling fra Stortingets presidentskap, hvilket er i samsvar med etablert praksis. Stortingets presidentskap skal aktivt informeres om adgangen til å fremme forslag til kandidater til styret. Dette var tidligere regulert i NIM-instruksens § 2, og tas nå inn i loven.

Bestemmelser om funksjonstid og adgang til gjenoppnevning, som i dag følger av § 5 tredje ledd andre punktum, er flyttet til et nytt *fjerde ledd*. I første punktum videreføres regelen om at styremedlemmene velges for en periode på fire år. Etter *andre punktum* kan styrets medlemmer gjenvelges, men ingen kan sitte i styret i mer enn to perioder. Dette innebærer en viss innstramming sammenlignet med nåværende lov § 5 tredje ledd, hvor det er fastsatt at «ingen kan sitte sammenhengende i styret i mer enn to perioder». Nytt *tredje punktum* fastslår at det bør unngås at flere enn tre medlemmer skiftes ut samtidig. Bestemmelsen har en parallell i EOS-kontrollloven § 3 om utvalgets sammensetning. Det vises også til Dokument 21 punkt 6.9.4, hvor det blant annet uttales følgende:

«Utvalget mener at styremedlemmene bør velges for fire år av gangen, og at maksimal funksjonstid bør være åtte år. Kontinuitetshensyn tilsier at ikke alle styremedlemmene byttes ut samtidig, slik at tilnærmet halvparten fortsetter ved utløpet av en valgperiode, og oppnevningen bør knyttes til stortingsperioder.»

Nytt femte ledd regulerer at Stortingets presidentskap fastsetter godtgjørelse til styrets medlemmer. Sistnevnte bestemmelse er flyttet fra instruksens § 2 siste ledd, som kom inn ved en endring fastsatt 17. juni 2021, jf. Innst. 668 S (2020–2021) fra Stortingets presidentskap.

Til § 6 Styrets oppgaver

Første ledd regulerer styrets oppgaver. Det er i *første og andre punktum* kun gjort språklige endringer i bestemmelsen, i tråd med endret begrepsbruk i loven. I bestemmelsen fastslås det uttrykkelig at styret skal avgi årsregnskap og fremme forslag til budsjett overfor Stortingets presidentskap. Det er derfor ikke behov for i tillegg å inkorporere den særskilte bestemmelsen om dette i instruksens § 9.

Tredje punktum er nytt og innebærer at det skal fastsettes et eget økonomireglement basert på statens økonomireglement. Det forutsettes at reglementet oversendes Stortinget til orientering. Tilsvarende bestemmelse foreslås i EOS-kontrollloven § 20 første ledd, og det vises til omtale i punkt 4.6 og til kontroll- og konstitusjonskomiteens uttalelser i Innst. 392 S (2020–2021) pkt. 2 om at det er naturlig at de øverste organene i virksomheten fastsetter økonomireglement, og at statens økonomireglement legges til grunn.

Andre ledd fastslår at styret er beslutningsdyktig når minst tre medlemmer er til stede. Bestemmelsen er flyttet fra instruksens § 2 femte ledd. Øvrig regulering av gjennomføring av styremøtene i instruksens § 2 fjerde ledd, anses ikke nødvendig å videreføre i lovs form.

Til § 7 Direktøren

Første ledd fastsetter at NIMs daglige virksomhet ledes av en direktør. Nåværende bestemmelse i første ledd om at direktøren oppnevnes av Stortinget etter ekstern kunngjøring og innstilling fra Stortingets presidentskap, foreslås opphevet, og erstattet med nye bestemmelser i andre ledd om at styret ansetter direktøren.

Andre ledd første punktum fastsetter at direktøren ansettes for en periode på seks år av institusjonens styre, etter ekstern kunngjøring. Det vises til nærmere omtale av dette i punkt 3.4 ovenfor. Oppnevningsperioden på seks år er uendret. Bestemmelsen i *andre punktum* om at direktøren kan ansettes for ytterligere en periode på seks år, er imidlertid ny. Ifølge gjeldende § 7 andre ledd er det ikke adgang til gjenoppnevning. Denne endringen er i tråd med anbefaling fra utvalget til å utrede Stortingets kontrollfunksjon, jf. Dokument 21 (2020–2021) punkt 6.8.2, omtalt nærmere under punkt 3.4 ovenfor.

I *andre ledd nytt andre punktum* slås det fast at styret fastsetter direktørens lønn, pensjon og øvrige arbeidsvilkår etter de avtaler og bestemmelser som gjelder for arbeidstakere i statlig stilling. Bestemmelsen erstatter instruksens § 3 siste ledd, som fastsetter at direktørens lønn, pensjon og øvrige arbeidsvilkår fastsettes av Stortingets presidentskap. Når direktøren nå skal ansettes av styret, anses det naturlig at også lønn og øvrige arbeidsvilkår bestemmes av styret.

Fjerde og femte ledd i gjeldende § 7 inneholder bestemmelser om konstituering av midlertidig direktør og nærmere vilkår for oppsigelse – dette på bakgrunn av kompetansen som etter gjeldende lov er lagt til Stortinget i egenskap av ansettelsesmyndighet. På bakgrunn av at styret nå skal ansette direktør, oppheves bestemmelsen i fjerde ledd. Det anses å ligge innenfor styrets alminnelige fullmakter å eventuelt konstituere en direktør midlertidig, skulle det oppstå behov for det, og videreføring av denne bestemmelsen er dermed ikke nødvendig. I henhold til gjeldende § 7 femte ledd har imidlertid direktøren et utvidet stillingsvern sammenlignet med det som gjelder etter statsansatteloven for ledere i staten. Det vises til Dokument 16 (2014–2015) s. 27, hvor forholdene til Paris-prinsippenes krav om selvstendighet og uavhengighet drøftes. Denne bestemmelsen videreføres i *nytt fjerde ledd* med enkelte språklige justeringer knyttet til at det nå er styret som er ansettelsesmyndighet. Endringene medfører ikke realitetsendringer.

I henhold til § 7 *nytt femte ledd* har direktøren ansvaret for den daglige administrative, personalmessige og faglige ledelse av institusjonen, og for institusjonens interne organisering innenfor de rammer som styret fastsetter. Direktøren er sekretær for styret, forbereder og gir sin anbefaling i saker som legges fram for styret, og er ansvarlig for å iverksette styrevedtak. Direktøren deltar i styremøtene, men har ikke stemmerett. Bestemmelsene er flyttet fra instruksens § 2 sjette ledd og § 3 første ledd og innebærer ingen realitetsendring sammenlignet med gjeldende regulering.

Instruksens § 3 andre ledd om direktørens ansvar for driften foreslås ikke videreført i loven. Mer detaljerte bestemmelser om den interne ansvarsdelingen mellom styre og direktør – som at ansvaret for at driften skal skje i samsvar med gjeldende regelverk, ansvar for utarbeidelse av budsjettforslag og årsregnskap for styret, budsjett disponeringsmyndighet mv. – anses det ikke hensiktsmessig å regulere i lovs form. Dette er spørsmål som mer hensiktsmessig kan reguleres i institusjonens økonomireglement og nærmere avtaler og instruksjoner mellom styre og direktør. Det vises til at det i § 6 første ledd *nytt tredje punktum* foreslås fastsatt at styret skal fastsette eget økonomireglement basert på statens økonomireglement.

Til § 8 Personalet

I *første ledd første og andre punktum* foreslås enkelte begrepsmessige endringer uten realitetsbetydning. I *nytt tredje punktum* fastslås det at statsansatteloven §§ 4 til 7 om utlysning, innstilling og ansettelse gjelder. Dette er materielt sett en videreføring av instruksens § 5 første ledd om at bestemmelsene i tjenestemannsloven §§ 2 til 5 skal gjelde for institusjonen så langt de passer. Den tidligere tjenestemannsloven ble i 2017 erstattet av ny lov om statens ansatte mv. (statsansatteloven). I *fjerde punktum* foreslås det at tvister om fortrinnsrett etter statsansatteloven § 13 avgjøres av styret. Bestemmelsene i *tredje og fjerde punktum* er innført etter modell av sivilombudsloven § 29 første ledd andre og tredje punktum.

Bestemmelser om institusjonens personalreglement foreslås flyttet fra første ledd siste punktum til *andre ledd*. *Andre ledd* fastslår med dette at nærmere regler om framgangsmåten ved ansettelse og adgang til delegering av styrets myndighet fastsettes av styret i et personalreglement, og at Stortingets presidentskap kan revidere personalreglementet. Etter gjeldende bestemmelse skal Stortingets presidentskap godkjenne personalreglementet. En tilsvarende ordning er fastsatt i sivilombudsloven § 29 andre ledd. Det vises til nærmere omtale under punkt 3.5. Nåværende annet ledd blir *nytt tredje ledd*.

Nytt fjerde ledd viderefører bestemmelsen i gjeldende lov § 8 tredje ledd og instruksens § 4 andre ledd andre punktum om at direktøren fastsetter lønn, pensjon og arbeidsvilkår for ansatte i institusjonen etter de avtaler og bestemmelser som gjelder for arbeidstakere i statlig stilling. Terminologien er imidlertid endret i samsvar med ny lov om statens ansatte. Blant annet er «tjenestemennene» erstattet med «de ansatte».

Tidligere bestemmelse i instruksens § 4 første ledd som fastslo at styret er ansvarlig for å opprette og nedlegge stillinger ved den nasjonale institusjonen, anses overflødig og videreføres ikke. Dette er ikke ment å innebære realitetsendringer.

I *nytt femte og sjette ledd* er det tatt inn bestemmelser om saksbehandlingen i saker som gjelder institusjonens ansatte. Slike regler er i dag gitt i instruksens § 9. Det følger av bestemmelsene at forvaltningsloven gjelder i saker om ordensstraff, oppsigelse, suspensjon eller avskjed. Klageorganet er Stortingets presidentskap. Lov 18. juli 1958 nr. 2 om offentlige tjenestetvister

gjelder for ansatte i institusjonen. Bestemmelsene er utformet etter modell av tilsvarende bestemmelser i sivilombudsloven § 29.

Til § 9 Rådgivende utvalg

Første ledd første punktum fastsetter at styret oppnevner et rådgivende utvalg tilknyttet institusjonen bestående av minst 10 og høyst 15 medlemmer. Bestemmelsen er kun justert språklig og innebærer ingen realitetsendring.

Nytt tredje og fjerde ledd erstatter NIM-instruksen § 6 første og tredje ledd og fastslår at det rådgivende utvalget skal bestå av medlemmer fra frivillige organisasjoner, det akademiske miljø eller andre særlig kvalifiserte profesjonsgrupper, Sivilombudet, Barneombudet, Likestillings- og diskrimineringsombudet og andre særlig berørte offentlige institusjoner. Minst ett medlem skal ha særskilt kjennskap til samiske spørsmål. Direktøren kaller inn og leder møtene i det rådgivende utvalget.

Instruksens § 6 annet ledd om at hvert kjønn skal være representert med minst 40 pst. i utvalget, foreslås ikke videreført i loven, ettersom likestillings- og diskrimineringsloven § 28 om kjønnsbalanse i offentlige utvalg mv. uansett gjelder for institusjonens virksomhet.

Til § 10 Offentlige myndigheters bistand til institusjonen.

Bestemmelsen fastslår at offentlige myndigheter og andre som utfører oppgaver på vegne av det offentlige, skal yte den bistand som er nødvendig for at Norges institusjon for menneskerettigheter kan utføre sine oppgaver etter denne lov. Bestemmelsen er kun justert språklig, og det foreslås ingen realitetsendring.

Til § 11 Årlig melding

Bestemmelsens innhold er foreslått flyttet til § 2 om forholdet til Stortinget, og gjeldende § 11 foreslås derfor opphevet.

Til ny § 11 Dokumentoffentlighet

Første ledd fastsetter at alle kan kreve innsyn i institusjonens saksdokumenter, journaler og lignende registre. Bestemmelsene i offentleglova med tilhørende forskrifter gjelder tilsvarende, så langt de passer. Bestemmelsen viderefører gjeldende § 8 første ledd, men er omredigert på bakgrunn av at gjeldende instruks oppheves. Dette innebærer ikke realitetsendringer. I *tredje punktum* fastslås det at dokumenter som utveksles mellom Stortinget og institusjonen, og som gjelder institusjonens budsjett og interne administrasjon, kan unntas fra offentlighet. Dette var tidligere regulert i instruksen § 8 første ledd, og tas nå inn i loven.

Andre ledd regulerer at arkivlova kapittel II gjelder for institusjonens virksomhet, med unntak av §§ 7 og 8. Tilhørende forskrifter gjelder så langt de passer. Bestemmelsen er flyttet fra instruksen § 8 tredje ledd, men er omformulert i tråd med tilsvarende bestemmelse i sivilombudsloven § 26 sjette ledd.

Tredje ledd fastslår at direktøren, eller den direktøren bemyndiger, avgjør om et dokument helt eller delvis skal unntas fra offentlighet. Slike avgjørelser kan påklages til styret. Denne bestemmelsen er flyttet fra § 12 andre ledd, og innebærer ingen endring.

Til ny § 12 Taushetsplikt

Nåværende § 13 blir ny § 12. Det er kun gjort språklige endringer i første ledd første punktum, i tråd med endret tittel på institusjonen. Dette innebærer ingen realitetsendring.

Til ny § 13 Behandling av personopplysninger

Bestemmelsen er ny og regulerer forholdet til personopplysningsregelverket. Det fastslås at NIM kan behandle personopplysninger, herunder personopplysninger som nevnt i personvernforordningen artikkel 9 og 10, når dette er nødvendig for å utføre oppgaver etter loven her.

Se nærmere omtale under punkt 3.6 ovenfor.

Til ny § 14 Sikkerhetslovens anvendelse

Bestemmelsen er ny og regulerer forholdet til sikkerhetsloven.

Første ledd fastsetter at for institusjonens styre og personale gjelder bestemmelsene om behandling av sikkerhetsgradert informasjon og personellsikkerhet i sikkerhetsloven med forskrifter samt beskyttelsesinstruksen. Stortingets administrasjon er klareringsmyndighet. Stortingets presidentskap er klagemyndighet for avgjørelser truffet av Stortingets administrasjon.

Andre ledd regulerer at i tilfeller hvor institusjonen er i tvil om graderingen av en opplysning i en melding, eller mener at av- eller nedgradering av de aktuelle opplysningene bør skje, forelegger institusjonen spørsmålet for vedkommende offentlige myndighet som har utlevert opplysningene. Denne myndighetens avgjørelse er bindende for institusjonen.

Det vises til nærmere omtale under punkt 3.7 ovenfor.

7.2 EOS-kontrollloven

Til § 1 Kontrollområdet

I fjerde ledd erstattes formuleringen «instruks» med «bestemmelser». Siste delsetning om at Stortinget fastsetter bestemmelser om utvalgets «sammensetning, funksjonsperiode og sekretariat», foreslås opphevet, da dette ikke har noen selvstendig betydning. Bestemmelser om utvalgets sammensetning, funksjonsperiode og sekretariat følger direkte av loven. I den grad det skulle være behov for supplerende bestemmelser om dette, kan disse fastsettes innenfor den generelle fullmakten til å gi bestemmelser innenfor rammen av loven. Det vises til nærmere omtale under punkt 3.2 og 4.2.

Til § 3 Utvalgets sammensetning

Første ledd første og andre punktum endres slik at oppnevningsperioden for utvalgets medlemmer endres fra fem til fire år. Samtidig endres perioden et medlem maksimalt kan inneha vervet, fra ti til åtte år. Det vises til nærmere omtale under pkt. 4.3.

Til § 4 Utvalgets sekretariat

Den nåværende bestemmelsen i første punktum endres slik at leder for utvalgets sekretariat ikke lenger skal ansettes av Stortingets presidentskap, men av EOS-utvalget selv. Det foreslås derfor fastsatt en generell regel om at sekretariatet ansettes av utvalget. Samtidig foreslås

stillingen som sekretariatsleder omgjort til en åremålsstilling på seks år med mulighet for forlengelse én gang. Bestemmelser om ansettelser foreslås skilt ut i et nytt første ledd. Det vises ellers til nærmere omtale under punkt 4.4.

Bestemmelser om personalreglement tas inn i et *nytt annet ledd*. Gjeldende regel i § 4 annet punktum om at personalreglementet skal fastsettes av Stortingets presidentskap, foreslås erstattet med en bestemmelse om at personalreglementet fastsettes av EOS-utvalget, og at Stortingets presidentskap kan ta personalreglementet opp til revisjon. Det vises til nærmere omtale under punkt 4.5.

Til § 18 b Behandling av personopplysninger

Bestemmelsen er ny og regulerer forholdet til personopplysningsregelverket. Det fastslås at EOS-utvalget kan behandle personopplysninger, herunder personopplysninger som nevnt i personvernforordningen artikkel 9 og 10, når dette er nødvendig for å utføre oppgaver etter loven her. Se nærmere omtale under punkt 4.7.

Til § 20 Økonomiforvaltning, utgiftsdekning til innkalte og sakkyndige

Gjeldende bestemmelse i § 20 første ledd om at utvalget skal fastsette egen instruks for sin økonomiforvaltning som skal være godkjent av Stortingets presidentskap, erstattes med en bestemmelse om at utvalget fastsetter eget økonomireglement basert på statens økonomireglement. Det vises til nærmere omtale under punkt 4.6.

7.3 Lov om Stortingets ombudsnemnd for Forsvaret

Til § 4 fjerde ledd

Bestemmelsen foreslås opphevet og delvis videreført i § 14. Se nærmere merknader til denne.

Til § 14 Dokumentoffentlighet

Det foreslås at tittelen endres fra «Offentlighet» til «Dokumentoffentlighet» for å oppnå bedre samsvar med tilsvarende bestemmelser i lovene for Stortingets øvrige eksterne organer.

Første ledd fastsetter at alle kan kreve innsyn i nemndas saksdokumenter, journaler og lignende registre. Bestemmelsene i offentleglova med tilhørende forskrifter gjelder tilsvarende, så langt de passer, med unntak som nevnt i bokstav a og b. Bestemmelsen er omredigert på bakgrunn av at gjeldende § 4 fjerde ledd oppheves – samt for å oppnå bedre samsvar med tilsvarende bestemmelser i blant annet NIM-loven. Dette innebærer ikke realitetsendringer. Forholdet til offentleglova var tidligere regulert i § 4 fjerde ledd andre punktum, og tas nå inn i § 14 *første ledd*. Det anses ikke nødvendig å videreføre bestemmelsen i gjeldende § 14 tredje ledd andre punktum, hvor det fastslås at Ombudsnemnda kan gjøre journaler og andre dokumenter allment tilgjengelig på internett. Dette følger av offentleglova § 10.

Andre ledd fastslår at den administrative lederen, eller den vedkommende bemyndiger, avgjør om et dokument helt eller delvis skal unntas fra offentlighet. Slike avgjørelser kan påklages til nemnda. Bestemmelsen er flyttet fra gjeldende § 14 fjerde ledd og innebærer ingen realitetsendringer.

Nåværende § 14 femte ledd, som regulerer at arkivlova kapittel II gjelder for institusjonens virksomhet, med unntak av §§ 7 og 8, samt at tilhørende forskrifter gjelder så langt de passer, flyttes til *nytt tredje ledd*.

8 Forslag til lovendringer

A.

I

I lov 22. mai 2015 nr. 33 om Norges Nasjonale institusjon for menneskerettigheter gjøres følgende endringer:

Lovens tittel skal lyde:

Lov om *Norges institusjon* for menneskerettigheter (NIM-loven)

§ 1 skal lyde:

§ 1. Formål og virkeområde

Formålet med loven er å etablere *en nasjonal institusjon for menneskerettigheter, Norges institusjon* for menneskerettigheter (NIM).

Norges institusjon for menneskerettigheter har som hovedoppgave å fremme og beskytte menneskerettighetene i tråd med Grunnloven, menneskerettsloven og den øvrige lovgivning, internasjonale traktater og folkeretten for øvrig.

§ 2 skal lyde:

§ 2 Forholdet til Stortinget

Norges institusjon for menneskerettigheter utfører sine oppgaver selvstendig og uavhengig, og bestemmer selv hvordan arbeidet skal innrettes og organiseres.

Institusjonen skal årlig avgi en melding til Stortinget om institusjonens virksomhet og utviklingen av menneskerettighetssituasjonen i Norge. Slike meldinger skal gis innen 1. april hvert år og omfatte institusjonens virksomhet i perioden 1. januar til 31. desember det foregående året.

Institusjonen kan, dersom den avdekker forhold av en slik karakter at Stortinget bør varsles, gi særskilte meldinger til Stortinget.

Institusjonens meldinger skal være offentlige.

Stortinget kan gi utfyllende bestemmelser om institusjonens virksomhet.

§ 3 skal lyde:

§ 3 Institusjonens oppgaver

Norges institusjon for menneskerettigheter skal bidra til å styrke gjennomføringen av menneskerettighetene i samsvar med Paris-prinsippene om nasjonale institusjoners status, særlig ved å:

- a) overvåke og rapportere om menneskerettighetenes stilling i Norge, herunder legge frem anbefalinger for å sikre at Norges menneskerettslige forpliktelser oppfylles,
- b) rådgi Stortinget, regjeringen, Sametinget og andre offentlige organer og private aktører om gjennomføringen av menneskerettighetene,
- c) informere om menneskerettighetene, herunder veilede enkeltpersoner om nasjonale og internasjonale klageordninger,
- d) fremme opplæring, utdanning og forskning på menneskerettighetene,
- e) legge til rette for samarbeid med relevante offentlige organer og andre aktører som arbeider med menneskerettighetene,
- f) delta i internasjonalt samarbeid for å fremme og beskytte menneskerettighetene.

Institusjonen skal ikke prøve enkeltsaker om krenkelse av menneskerettigheter.

§ 4 skal lyde:

§ 4 Institusjonens ledelse

Norges institusjon for menneskerettigheter ledes av et styre og en direktør.

§ 5 skal lyde:

§ 5 Styrets sammensetning og oppnevning

Norges institusjon for menneskerettigheters styre skal bestå av fem medlemmer.

Styremedlemmene skal representere ulike fagfelt, herunder juridisk kompetanse om menneskerettigheter, og styret skal ha kompetanse om virksomhetsstyring. Ett av medlemmene skal ha særskilt kjennskap til samiske spørsmål. I styret skal hvert kjønn være representert med minst to medlemmer.

Stortinget velger styret, herunder leder og nestleder, *etter innstilling fra Stortingets presidentskap. Stortingets presidentskap [eller den det gir fullmakt] skal aktivt informere om adgangen til å fremme forslag til kandidater til styret.*

Styremedlemmene velges for en periode på fire år. Medlemmene kan gjenvelges, men ingen kan sitte i styret i mer enn to perioder. *Det bør unngås at flere enn tre medlemmer skiftes ut samtidig.*

Stortingets presidentskap fastsetter godtgjørelse til styrets medlemmer.

§ 6 skal lyde:

§ 6 Styrets oppgaver

Styret har det overordnede ansvaret for *institusjonens* faglige virksomhet, økonomi og drift. Styret skal vedta en overordnet strategi for virksomheten, godkjenne *institusjonens* virksomhetsplan, legge frem årlig melding til Stortinget, avgi årsregnskap og fremme forslag til budsjett for Stortingets presidentskap. *Styret fastsetter eget økonomireglement basert på statens økonomireglement.*

Styret er beslutningsdyktig når minst tre medlemmer er til stede.

§ 7 skal lyde:

§ 7 Direktøren

Norges institusjon for menneskerettigheters daglige virksomhet ledes av en direktør.

Direktøren ansettes for en periode på seks år av institusjonens styre etter ekstern kunngjøring. Etter ny kunngjøring kan vedkommende ansettes for ytterligere en periode på seks år. Styret fastsetter direktørens lønn, pensjon og øvrige arbeidsvilkår etter de avtaler og bestemmelser som gjelder for arbeidstakere i statlig stilling.

Direktøren skal tilfredsstillende høye krav til faglige kvalifikasjoner og personlig egnethet, herunder inneha juridisk kompetanse eller annen kompetanse om menneskerettigheter, og bør ha erfaring fra menneskerettighetsarbeid.

Styret kan bare si opp direktøren som følge av at denne har gjort seg skyldig i grovt pliktbrudd eller annet vesentlig mislighold av arbeidsavtalen som ikke er forenlig med den tillit stillingen som direktør for institusjonen krever.

Direktøren har ansvaret for den daglige administrative, personalmessige og faglige ledelse av institusjonen, og for institusjonens interne organisering innenfor de rammer som styret fastsetter. Direktøren er sekretær for styret, forbereder og gir sin anbefaling i saker som legges frem for styret, og er ansvarlig for å iverksette styrevedtak. Direktøren deltar i styremøtene, men har ikke stemmerett.

§ 8 skal lyde:

§ 8 Personalet

Direktøren har det daglige arbeidsgiveransvaret for personalet ved institusjonen. Personalet ansettes av styret etter innstilling fra direktøren. Statsansatteloven §§ 4 til 7 om utlysning, innstilling og ansettelse gjelder. Tvister om fortrinnsrett etter statsansatteloven § 13 avgjøres av styret.

Nærmere regler om fremgangsmåten ved ansettelse og adgang til delegering av styrets myndighet fastsettes av styret i et personalreglement. Stortingets presidentskap kan revidere personalreglementet.

Ved ansettelser skal det tas hensyn til at institusjonen skal ha bred faglig kompetanse, herunder kompetanse om urfolks- og minoritetsrettigheter.

For ansatte i institusjonen fastsetter direktøren lønn, pensjon og arbeidsvilkår etter de avtaler og bestemmelser som gjelder for arbeidstakere i statlig stilling.

Forvaltningsloven gjelder i saker om ordensstraff, oppsigelse, suspensjon eller avskjed. Klageorganet er Stortingets presidentskap.

Lov 18. juli 1958 nr. 2 om offentlige tjenestetvister gjelder for ansatte i institusjonen.

§ 9 skal lyde:

§ 9 Rådgivende utvalg

Styret oppnevner et rådgivende utvalg tilknyttet *institusjonen* bestående av minst 10 og høyst 15 medlemmer. Direktøren skal fremsette forslag til medlemmer.

Det rådgivende utvalget skal bidra med informasjon, råd og innspill til arbeidet som nasjonal institusjon

Det rådgivende utvalget skal bestå av medlemmer fra frivillige organisasjoner, det akademiske miljø eller andre særlig kvalifiserte profesjonsgrupper, Sivilombudet, Barneombudet, Likestillings- og diskrimineringsombudet og andre særlig berørte offentlige institusjoner. Minst ett medlem skal ha særskilt kjennskap til samiske spørsmål.

Direktøren kaller inn og leder møtene i det rådgivende utvalget.

§ 10 skal lyde:

§ 10 *Offentlige myndigheters bistand til institusjonen*

Offentlige myndigheter og andre som utfører oppgaver på vegne av det offentlige, skal yte den bistand som er nødvendig for at *Norges institusjon for menneskerettigheter* kan utføre sine oppgaver etter denne lov.

§ 11 oppheves.

Nåværende §§ 12 og 13 blir §§ 11 og 12 og skal lyde:

§ 11 *Dokumentoffentlighet*

Alle kan hos *institusjonen* kreve innsyn i institusjonens saksdokumenter, journaler og lignende registre. Bestemmelsene i offentliglova med tilhørende forskrifter gjelder tilsvarende så langt de passer. *Dokumenter som utveksles mellom Stortinget og institusjonen, og som gjelder institusjonens budsjett og interne administrasjon, kan unntas fra offentlighet.*

Arkivlova kapittel II, med unntak av §§ 7 og 8, gjelder for institusjonens virksomhet. Tilhørende forskrifter gjelder så langt de passer.

Direktøren, eller den direktøren bemyndiger, avgjør om et dokument helt eller delvis skal unntas fra offentlighet. Slike avgjørelser kan påklages til styret.

§ 12 skal lyde:

§ 12 *Taushetsplikt*

Enhver som utfører tjeneste eller arbeid for *institusjonen*, plikter å unngå at andre får adgang eller kjennskap til det han eller hun i forbindelse med tjenesten eller arbeidet får vite om forhold av personlig karakter. Taushetsplikten gjelder også opplysninger om drifts- og forretningshemmeligheter og informasjon som er gradert i henhold til sikkerhetsloven eller beskyttelsesinstruksen

Taushetsplikten gjelder også etter at vedkommende har avsluttet tjenesten eller arbeidet. Han eller hun kan heller ikke utnytte opplysninger som nevnt i første ledd i egen virksomhet eller i tjeneste eller arbeid for andre.

For øvrig gjelder bestemmelsene i forvaltningsloven §§ 13 a til 13 g så langt de passer.

Ny § 13 skal lyde:

§ 13 *Behandling av personopplysninger*

Norges institusjon for menneskerettigheter kan behandle personopplysninger, herunder personopplysninger som nevnt i personvernforordningen artikkel 9 og 10, når dette er nødvendig for å utføre oppgaver etter loven her.

Ny § 14 skal lyde:

§ 14 *Sikkerhetslovens anvendelse*

For institusjonens styre og personale gjelder bestemmelsene om behandling av sikkerhetsgradert informasjon og personellsikkerhet i sikkerhetsloven med forskrifter samt beskyttelsesinstruksen. Stortingets administrasjon er klareringsmyndighet. Stortingets presidentskap er klagemyndighet for avgjørelser truffet av Stortingets administrasjon.

Hvis institusjonen er i tvil om graderingen av en opplysning i en melding, eller mener at av- eller nedgradering bør skje, forelegger institusjonen spørsmålet for den offentlige myndighet som har utstedt informasjonen. Avgjørelsen fra vedkommende myndighet er bindende for institusjonen.

II

1. Loven trer i kraft [...]. Samtidig oppheves instruks 30. april 2015 om Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter.
2. Den som av Stortinget er oppnevnt som direktør ved lovens ikrafttredelse, kan ved åremålets utløp etter ekstern kunngjøring ansettes av styret for ytterligere en periode på seks år.

B.

I

I lov 3. februar 1995 nr. 7 om kontroll med etterretnings-, overvåkings- og sikkerhetstjeneste (EOS-kontrollloven) gjøres følgende endringer:

§ 1 fjerde ledd skal lyde:

Stortinget kan gi *bestemmelser* om virksomheten til utvalget innenfor rammen av denne lov.

§ 3 første ledd første og annet punktum skal lyde:

Utvalget skal ha syv medlemmer medregnet leder og nestleder, alle valgt av Stortinget etter innstilling fra Stortingets presidentskap, for et tidsrom av inntil *fire* år. Et medlem kan gjenoppnevnes én gang og maksimalt inneha vervet i *åtte* år.

§ 4 skal lyde:

§ 4 *Utvalgets sekretariat*

Utvalgets sekretariat ansettes av utvalget. Leder for utvalgets sekretariat ansettes for en periode for seks år av utvalget etter ekstern kunngjøring. Etter ny kunngjøring kan vedkommende ansettes for ytterligere en periode på seks år.

Nærmere regler om fremgangsmåten ved *ansettelse* og adgang til delegering av utvalgets myndighet fastsettes i et personalreglement *fastsatt av utvalget*. *Stortingets presidentskap kan ta personalreglementet opp til revisjon.*

Ny § 18 b skal lyde:

§ 18 b *Utvalgets behandling av personopplysninger*

Utvalget og dets sekretariat kan behandle personopplysninger, herunder personopplysninger som nevnt i personvernforordningen artikkel 9 og 10, når dette er nødvendig for å utføre oppgaver etter loven.

§ 20 første ledd skal lyde:

Utvalget har ansvaret for den økonomiske styringen av utvalgets virksomhet, og fastsetter *eget økonomireglement basert på statens økonomireglement.*

II

Loven trer i kraft [...].

C.

I lov 18. juni 2021 nr. 115 om Stortingets ombudsnemnd for Forsvaret gjøres følgende endringer:

§ 4 fjerde ledd oppheves.

Nåværende § 4 femte ledd blir fjerde ledd.

§ 14 skal lyde:

§ 14 *Dokumentoffentlighet*

Alle kan hos Ombudsnemnda kreve innsyn i nemndas saksdokumenter, journaler og lignende registre. Bestemmelsene i offentliglova med tilhørende forskrifter gjelder tilsvarende, så langt de passer, med følgende unntak:

- a) *Ombudsnemndas interne saksdokumenter og dokumenter som utveksles mellom Ombudsnemnda og Stortinget om budsjett og intern administrasjon, kan unntas fra offentlighet*
- b) *Dokumenter utarbeidet eller innhentet under forvaltningens forutgående behandling av en sak er unntatt fra offentlighet hos Ombudsnemnda.*

Den administrative lederen, eller den vedkommende bemyndiger, avgjør om et dokument helt eller delvis skal unntas fra offentlighet. Slike avgjørelser kan påklages til *Ombudsnemnda*.

Arkivlova kapittel II gjelder for Ombudsnemndas virksomhet, med unntak av §§ 7 og 8. Tilhørende forskrifter gjelder så langt de passer.

II

Endringene trer i kraft [...].